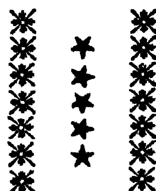
KI BIRIA SHONGSBAI

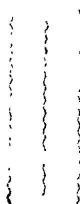

FIRMLY STAR LYNGDOH

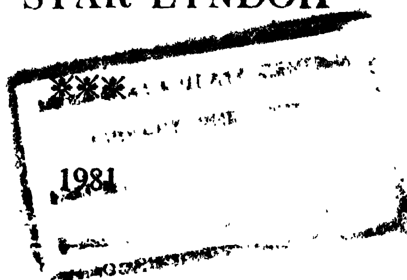

1981

KI BIRIA SHONGSBAI

FIRMLY STAR LYNDOH

Da ka Jingkynmaw ieit ia I Mei-ieit,
I Kong Kiem Lyngdoh
iba la khlad noh na kane ka Pyrthei
bad Iba la long ....

(Ia ka Hok longtrai la bat tyngkai)

Ka sien shon ba nyngkong.

La pynmih da u Nongthoh.

1981

La shon ha Scorpio Printers,
Mawkhar, Shillong.

SHISYMBOH AR SYMBOH

Man ka sngi katba nangiaid ki por ki iia, shibun bah ki jingsniew ba harjait ki la sdang ban nang bsut bad pynbyrsieh ha ka imlang sahlang jong ngi u khun Khasi-Pnar. Kine ki la nang pyntroin bad pynhiar dor shibun ia ka akor ka burom jong ngi shityllup kum ki khun u Hynniew Trep, uba ju tip kum ka jait bynriew tip-briew-tipblei. Kane ka bih imat ka la nang par stet haduh katta katta, ka ia lah ban bsut ruh wat ha ki hep barit jong ngi, ha kiba bun na ki, ki la sdang klet ia ki jingsneng jingkraw jong la ki kmie ki kpa. Kumta, nga sngewba ka dei ka kamram jong ngi ba ngi dei ban kyntu, ban sneng ban pyni ia ki ha ki dur bad ki rukom ba pher.

Kumta, mynta nga shim ia kane ka kabu ban pashat ha phi ki longkmie-longkpa, ki hynmen ki para bad kumjuh ruh ia ki hep barit jong nga, ia kine ki symboh pyrkhat kiba tang khyndiat eh, wat la ki long ha ki dur ki mrad ki mreng, ki dieng ki siej, ki syntiew ki skud lane wat ha ku dur jong ki para bynriew hi ; pynban ki speh jong ki, ki thew beit tang sha kawei ka phang, bad kata ka long sha ka Sohpdung kaba long ka jinglong jingim jong ngi hi.

Ki Khana hi ki long kiba lyngkot, kiba sngewthamula, bad ki bym sngewmyllai ban pule, hynrei nga kyrpad ia ki nongpule baieit ba kin sngewbha ban da puson bad pynshongnia bea ia man iwei-pa-iwei i khana bad dei hangta ba ia ka dor jong ka phin sa ioh. Hooid ngam

nym artatien lane bakla ba lehse i don hi ia la ka dor bad ka bor ban trei lada ngi hi ngi ailad ia i ban trei ia la ka kam. Ngan jin da la sngewkmen bad sngewhun ba lada ine i jingtrei barit eh jong nga in long iwei na ki atiar ban tei ia ka Ri bad ka jait bynriew, lane lada kane ka jingtrei barit jong nga kan pynhun ia ki nongpule baieit.

Ngam lah ruh ban iaid lait bad kan long ruh kaba lymbiang lada ngan klet ia ka kyrteng i bah B.C. Jyrwa, iba la long nwei na ki nongai mynsiem, ai buit ai bor ha man la ki por ba nga ju ioh ban ia shongkai bad i. Ngam ju klet ruh ia ki ktien sneng ktien kraw, jingaibuit aimynsiem ia nga barabor. I la pynshlur ruh ba ngam dei ban ran dien noh hynrei nga dei ban sei bor bah bad ban iaid shaphrang katba ka bor pyrkhat ka dang don. Kumta bunsien wat la nga don hapdeng shibun ki jingduh jingkyrmen pynban ki ktien jong i ki iai sawa ban ai bor ai mynsiem ia nga bad ki la long ruh ki jingkyrmen ha kaba nga lah ban pyndep hok ia la ka kam. I la ai ruh ia ki kyntien kynpham bad pynshlur lyngba jong ka jingkynthoh jong i halor jong kane ka kot jong nga, hadien ba i la dep bniah, shwa ba ngan phah sha ka jaka Shonkot. Nga dwai ia U Blei ba Un nangai ia i ka bor bad ka jingkoit jingkhiah kaba pura ha kaba in nang lah ban iai long u nong bytin lynti ia kiba bun kiba shem ka jingnoh mynsiem.

Kan long ruh ka kam bieij bad ba khlem akor shibun lada ngan iaid lait ia ka kyrteng jong i bah S.S. Majaw, iba la long u wei na ki

Nonghikai jong nga hi, iba barabor man ba nga ioh por ban ia shongkai bad i, i ju ai ia nga ia ki ktien jingpynshlur bad kynpham. I la long ruh u wei na ki nongai mynsiem, aibuit ai bor bad iba la ju ong ruh ia nga ba ngam dei ban kynran dien noh, hynrei ba ngan iaid shaphrang khlem kynran dien katba dang don ka por bad ka bor. I la ai ruh ka jingkynthoh kaba da ai mynsiem shisha ia nga ba ngan iai neh skhem ha la ka kam. Nga pynpaw ia la ka jong ka jingsngewnguh ia i na ka bynta ka jingpdiang sngewbha jong i ban pule ia kane ka kot jong nga shwa ba ngan phah sha ka jaka Shonkot wat la i don hapdeng ka jingbun kam kaba khraw, to U Blei Un nangai ia i ka jingkoit jingkhiah kaba paka ha kaba i lah ban nangiai long u nongiarap, u nongkynpham bad u nongai-mynsiem hadien ha bud ruh.

Nga kyrpad ruh ia ki Nongpule baieit ba kin sngewbha ban nym ia jied shiah than bad ba kin sngewbha ban ia pynbeit lem lada don kano kano ka tam ne duna hangne hangtai ia kaba kin lap.

Nga panmap lypa ruh na phi baroh ki nongpule baieit ba lada phi lap kano kano ka jingbakla shon hangne hangtai phin nym ia sngeweiei hynrei phin sngewbha ban ia pynbeit namar kane ka long ka bym lah kiar wat la pyrshang shibun ban peit bniah shwa ban shon.

Khublei shibun.

Laitkroh - Diengkynthong,
Jylliew 20, 1981.

F.S. LYNGDOH

KA PYRTHEI KA SPONG DA KI KHMAT

Ki Syrtap jong ki jingpyrkhat ki thain ia la ki nia ki jutang, katba ka por ka nang khylliap ia la ki sla ka kitab jong ka. Haba ngi phai sha la ka thoh ka tar, ha kine ki Sngi, ngi iohi ia ki Syrwet Ksiar, kiba lam ia ngi sha ki kynian kiba jlan bha. Bad hangta ngi iohi Shynna ba ka thoh ka tar jong ngi, ka la na ngpynkha ia la ki kamra kiba kyrpang kyrpang. Haba ngi phai sha kane ka phang, ngim lah khlem da Sngewphuhmut phuhmat, ban iohi ia ka jingiaksaid ba khlem tyngkai bor, ka kyrsei hapoh jong ngi, namar ba ngi ieit eh ia la ka Ri bad ka jaitbynriew.

Katba nangmih ki sngi, ngi nang iohi ia ki thup ba phylla phylla ba la thoh ha ki sla bym iap, ki sdang ban iohi ia ka sngi jong ki. Bad la jan baroh ki jingthoh kiba mih ha kine ki Sngi, ki kham ban jur eh ia ka 'Burom bad ka Akor' u khun khasi-pnar.

Une u samla, u Firmly Star Lyngdoh, u pynieng ia la ki nia ki jutang ha ki Syrtap ba bun jnit, ki Akor Khasi kiba kane ka pateng ka la jan lyndet noh ia ki. Kumba ngim dei ban klet, ba ngi dei ban kynmaw, ba ka Akor Khasi, ka shong lyngngeit ha ki Paia ba khlain bha, la, la pharia ia ka ha ki mat ba pher ba pher. Ki Riewtymmen ki ju ong, "Ka Akor kaba tam ha ka Pyrthei". U Myllung Soso Tham, lyngba u Pamen Aesop u la pynjanai shuh shuh ia ka Akor u khasi halor u Mawnongrim ba skhem bha. Namar ba u khun byn-

riew u don ka jingiadei ba kyrpang ha ka imlang ka sahlang. Ka jingiadei ha kane ka phang ka long kum u kynjri uba khlem don jingdkut. U Khasi namarkata, haba u Seng ia kane ka Nongrim, kaba u la pynshong ia ka Akor u da tai bin pa bin haduh ba un da ia thiah bad ka man ka mied bad ia khie bad ka man ka Step. Ka Akor ka long ka jingsdang jong ki jinghikai baroh; namar ba ka long u Mawnongrim uba sdang ban saindur ia ka Longbriew manbriew bad kane ka dei ka Akor, ha ka jingmut ba shisha jong ka.

Kumta ruh une u Samla, u Firmly Star Lyngdoh u la iakyrsum, da la ka rynieng ka ka ryniot bad kine ki Biria Shongsbai, ban thew ia ka dor jong ki briew da ka Akor, namar ba kane ka long ka baiseng ha ka jingim jong ngi. Ka spah ka lah ban lngaid tang shi khyllip ki khmat. Khlem ka Akor ba bha, ki jingdon jingem jong ngi ki long pynban ki karkhana jong ka jingjot. Ka ain ha ka longlang u Khasi, ka ieng ha kine ki khnong ba khlain jong ka Akor, kaba long, ka iaid ka ieng, ka bam ka dih, ka riam ka beit bad ka ktien ka thylliej. Ka Pyrthei kaba spong da ki khmat, bad ki shkor kat shaba ngi iaid, ka da ieit kyrpang ia kiba leh adkar ha ki liang baroh bad kiba lah ban ri ia ka burom ka Akor ha ka longlang.

Ha ki Laiphewar Symboh ka bynta ba nyngkong u Bah Firmly Star, u la wan rah ia ka sneng ka khraw dei por hadien ba u la iohi shynna ba u Khasi u long u jingthaw jong ka Akor. Bad ha ka bynta kaba Ar u wan rah ia kiwei pat

ki Symboh kiba kit jingmut kiba iadei bad ki pateng bynriew baroh. Namar ba u iohi ngui nget, ia ka jinghiar ka longbriew manbriew kaba i kumba ka Akor Khasi ka tham Bam Hynroh. Lada kane ka jingbam kruin ka ioh thymmei, ym slem ba ka Akor u Khasi kan shah khura, kat haduh ban da pynkhyllem ia ki Mawnongrim, ki Khnong bad ki Pala, kiba ki kpa tymmen ki la pynieng.

Ka jingiakhleh khawlang ha ka shongkha shongman, ka jingiakyrsum ha ka imlang sahlang kaba khlem thew tarajur ne jied shiah, ka ka don ka jingma. Ka jingpyrthuh bud ia kiwei ki Akor ba Sting thew jong kiwei pat ki jait bynriew, ki long ka Daw jong ka jingpyntroin noh ia ia ka Akor ba nylla, kaba tyrsem bad kaba shongkun. Ngim dei ban klet ba ka Akor u Khasi ka ia iaid synran synrop synrop bad ka im tipbriew tipblei. Nakata ka daw, ngim lah ban pyniakhlad ia lade na kane.

Lada ngi dei ban ioh pat ia ka Akor kaba ngi la ioh pateng kum ka Nongkynti jong ngi hi, ngi ia dei ban ri kyndong ia ka, bad ban da phikir ruh ha shwa ba ngin ia kdup bad ia piam bad kiwei ki jait bynriew, kiba ia iaid ia ieng, iashong ia sah ne iatrei iaktah. Ngim dei ban ailad ba kin pynphongrai ia ka Akor ba nylla jong ngi, da kiwei pat.

Nga khmih lynti, ryngkat bad ka kyrkhu ka kyrdoh ia une u Samla ba un dang sei shuh shuh

sa ia kiwei pat ki thup kiba u dang tyngkai ha ki thiar jong u, katba ka jabieng ka dang proh, ka met ka dang khlain bad ka pyrkhat ka pyrdain ka dang paka.

Mawlai Iewrynghep,
Shillong-8.
Jymmang 1, 1981.

B. Chedrack Jyrwa,
Department of Khasi,
Shillong College,
Shillong.

****

KA JINGKYNTHOH

Ka ain jong ka jingim ka long ban trei. Ka jingshongthait na ki kam bad ka jingkut jong ki kan ym lah ban jia ha uta uba mon ia ka ban trei. U iai ring mynsiem ia ka lyer kaba khuid da kaba u jingthung ka jingpyrkhat un nang ioh bor bad nangsam na ka por sha ka por. Ka jingkhmih ka long ba ki soh ba kham plung, ba kham bang bad kham shngiam shuh shuh kin nang iai mih na ka mynsiem trei shitom. Byllai hangne hangtai, sawdong ka Ri la jong, ki sah ki Skid khana u barim bad ba mynta ruh ia kiba dang dei ban lum ban lang ban kynshew ia ki ha ka ka thiar ba dang kylluid bha jong ka thoh ka tar Khasi. Ka mynsiem kaba angnud ia kaba bha, ia ka jingitynnat, ia ka jingnangroi bad ia ka jingkiew shaphrang, ka long kata kaba iatyllun lang bad ia dulun reng bad ka jingtrei shitom. Ia kane nga iohi ha u nongthoh. U Plato la u long u khynnah skul uba la shong ha ki kjat u Socrates ; hynrei ha kawei ka sngi u la man long kham khraw bad kham stad ban ia la u nonghikai. U Aristolle ruh u kham khraw shuh shuh, ha ka nam bad jingstad, ban ia u Plato. Lada kane ka juh ka mynsiem kan iai bteng, khlem da pynkut noh, ha ki pateng ban dang wan, da kumta ka lawei baphyrnai ia ka Ri bad ka jaitbynriew, khamtam ha ka liang ka thoh ka tar, ka ap hakhmat jong ngi. Lem bad ka jingtrei u nongthoh, ngan pynkynmaw ia ki kyntien jingrwai jong u Henry Wardsworth Longfellow (1807-1882) ha ka **A Psalm of life kiba kynud sur kumne ;**

Not enjoyment, and not sorrow,
Is our destined end or way ;
But to act, that each to-morrow
Finds us farther than today.

Tang shikyntien shaphang ka Kot. Nga la pule ia ki lai phew ar tylli ki Khana Biria bad ia ki hynniew tylli ki Ese (Essay) kiba long kiwei pat ki symboh jingpyrkhat jong u nongthoh. Ki Khana shisha ki la don ia ka sur sngew biria balung, ba dang tlot ka bor jong ki ban ktik ne pynkhih ia ki jingsngew kat haduh ban da pynrkhie sammut, pynrkhie pashait ne pynrkhie iapler iapang. Kine ki Khana ki kup ia ka dur ki phawar (Fabbles) u men Aesop jong ki Grik. La bsiap hapoh jong ki ia ki jingsneng jinghikai ka longbriew manbriew. Ki Ese pat la ki lyngkot, ha la ki phang bapher, ki kren ia ka aitbynriew hi. Ki puramit ka jingshai longbriew, kaba ieita ka kynja, kaba ap peit ngor bad da husiar, ki long ki jinglong, ba da husiar, ki long ki jinglong, ba da thrang eh, kiba paw ha kine ki Ese. Ki nong pule ai kin bishar kham bniah.

S. S. Majaw,
Khasi Department,
Synod College, Shillong.

30-5-1981.

Ki Mat.

Ki Khana Biria

Bynta I.

Bynta II.

Ki Essey

Ka Bynta-1

Ki Khana Biria

1. KA KMIE BSEIN BAD LA I KHUN

Ha kawei ka sngi ba syaid bha ka bneng, ka kmie bsein ka la mih na la krem ban leit wad bam sha ryngkew, shwa ba kan iehnoh ia la i khun hangta ha krem, ka la ong ; 'Khmih shane khun, wat nym mih nangne, phin shong khop namarba phi dangrit than, ka long kaba ma ba phin mih shabar nangne. Kumta shong khop haduh ba ngan da wan manga ngan sa wan rah jingbam ia phi.' Kumta ka la mihnoh bak ban leit wad jingbam na ka bynta jong ka bad la i khun de.

Ym slem hadien ba ka kmie bsein ka la mih, ba ita i khun bsein ruh i la sdang ban par bad i da ong - 'Ngam tharai ba kan long kum ba ong i mei, sarat ba ngan mih tang hangne ha khmat krem bad nangta ngan sa rung noh kloi lan.' Kumta ruh i la par beit sha khmat krem. Ynda i la poi hakhmat krem im shym shem ei ei ruh kaba pher ka ban long ka jingma ne jingtieng ia i, kumta i la ong ha lade hi - "Kumno i mei i ong ba bun ki jingma, khatei ym don dak pher ei ei du ban pynshisha ia kata ; haw sngap tang ka lyer pyngngad suda, lem bad ka jingsyaid jong ka sngi bad jingsngewtynnat ka lyer pyngngad, i la klet noh ia kita ki ktien pyntieng jong ka kmie mynshwa. Nangta ruh i la nangpar shuh shuh kham sha pajih. Ha kata ka por uwei u kbeit u ba la thngan bha, u la shong ap khnai halor uwei u maw u la iohi kynsan liak ia ka jingkhih aiu re hangta ha phlang ; kumta ruh wiaw u la

suh bad u la shem pynban da i khun bsein, bad u la rong noh bak u da kynting thiaw sha suin ban leit bam shngiam rai bad pynkdang ia kata ka jingthngan. Kumta ita i khun bsein i la shu iap ei.

KA MA KA AP HABA NGI LA LYNDET IA KA JINGSNENG KI KMIE KI KPA.

2 - U KHYNNAH BAD U DIENGSOHPHIE.

Ha kawei ka sngi pyrem kaba shit kyrang bha ka bneng, uwei u khynnah katba u dang iaid kai pyngngad sha rud 'nong u la leit kum iohi liak ia uwei u dieng Sohphie uba long hajan ka riat, ha kata ka jingjrah kaba palat, uta u khynnah u la kut jingmut ban leit kheit noh da uta u soh khnang ban ioh bam pyngngad. Kumta u la tur shajan uta u diengsoh, hynrei shwa ba un sa poi artat hajan uta u dieng uwei u tymmen uba thohdieng na shiliang lum u la iohi ia u bad u la pyrta - "Hei khynnah, wat nym kiew ia uto u dieng sohphie! namar u dei u dieng uba la tymmen bad u la sdang bam kruin, ioh phin mynsaw ei !" Uta u khynnah u la sangeh bad peit ia uta u tymmen shipor hynrei ka jingibang jong uta u soh bad ka jingjrah jong ka met, ka ka la pynklet ia kita baroh kumta u la kiew la ka kiew khlem da sngap wat la uta u tymmen u la maham ruh.

Ynda haba uta u khynnah u la shong halor dieng bad katba u dang iuh halor jong uwei na ki tnat ban kheit ia uta u soh uba kham ih, kumno re kumno uta u tnat uba u iuh u dei pynban uba la sdang pyut da ka jingbam kruin. Markumta u la khein tbat bad ian-ly-ian u la hap sha riat bad u la iap ei soit.

KI KTIEN U TYMMEN KIM JU KHAM BAKLA.

3- U DAK BAD KA THEI SAMLA.

Shisien uwei u dak, u la iapmat ia kawei ka 'thei samla kaba don ha kawei ka shnong ba marjan jong u. Kumta u la ju pyrshang ban leit kai sha iing jong ka man la ka janmiet hadien ba u la lait trei, ban pah ban khroh ia ka. Ha kawei ka miet, ka la kylli ka la pyrthew ia u la u trei kam aiu, u ruh khnang ba kan kham iapmat bad shoh bieit ia u, u la nangpynheh bad iathuh khyllew ia ka, ba u trei babu ophis. Na ki jingpnah bad jingleh shida jong u, ka la nangngeit ba ka long shisha kumta. Ha kawei ka sngi, kata ka samla ka la poi ryngkhat sha shnong jong u ba don kam, kyndit katba ka dang shong kai ha iing jong kita ki briew ba ka leit donkam, la wan rung kynsan pynban uta u samla ia uba la ju wan kai man ka miet sha iing jong ka, u da rah la ka shithi ha ka kti ban wan ai ha ita i trai iing lem bad shi pla khung kiwei pat ki shithi jong ki briew. U kyndit thret kumba iuh tdong

bsein ban iohi pynban ba kata ka samla kaba u ju leit kai man ka miet ka don hangta, u la saw-kyrang làin bad syep khriat phuk da ka jingleh rain. Kumta u la shu kren iam rem ia ka- "Phi wan shane ?" Hamarba kan sa jubab uta u Dak u la da phet jyndat bak bad ia ka shithi ruh um lap ai shuh ha kti bad u la shu phanang ha ma-dan. Kata ka samla ka la lyngngoh shibun eh ban shem ba u leh kumta bad ka la shu wiat bad kren halade hi "Pleng, mynta nga la lap ia ka jingshisha, bad ia ki ktien phlan duman jong u." Naduh kata hi ka sngi um ju leit mih shuh tang ka syrngiew ruh sha iing jong ka.

KI KTIEN PHLAN DUMAN KIM JU LAH IENG HADUH BA KUT.

4 - I WAHDUID BAD KA WAHBAH.

I wei i wah duid iba tuid lyngba ia kawei ka them, i da kyrhuh bad sawa jam marwei marwei, i thom lut ia ki diengrit diengria baroh kumjuh ruh i khlaw lut ia ki pynthor ki hali kiba don hangta ha them khlem jing-salia ei ei ruh em. Baroh ki dieng rit diengria, ki phlang ki kynbat, ki syntiew ki skud ki la nam ba in kham iaid thanda namarba ki la sngewshitom bad pang met than, hynrei i la ong ia ki - "Ha-ba pha ia sngew kumta ia kynriah sharud, wat wit ha ka lynti ba nga iaid naba ngam don por ban kdat shawei pat." Kumta baroh ki la shu ia snap noh jar ym don ba nud saham shuh.

Khatduh ita i wah duid, i la leit poi hajan kawei ka wah bah, da ka juh ka jingthmu i la tur ban thom wat ia ka ruh khlem da sngewthuh shuh ia la ka bor; da kata ka jingthmu ba khlem pyrkhat, i la tur pyrshah ia ka bad jak i jah syrngiew khlem paw pyrthei artat.

SNGEWTHUH LA KA BOR HA SHWA BA NGIN LEH IA KANO KANO.

5 - KA PARMAW BAD U MAWLONG.

Kawei ka Parmaw ka la sngewdiaw shibun eh namar la ka nusib jot jong ka, ia kaba ka la ngat bad kata ka long ba uwei u Nongtih Maw spah bad la ki lok ki ju wan tih maw nangta man ka sngi, khnang ba un ioh jakpoh. Hynrei la ka leh kumno kumno ruh ym man don lad satia ban lait na ka kti jong ki. Ha kawei ka sngi bad ynda ka kut lad khoit, ka la khmied la ki khmat sha jrong sha ba shong uwei u mawlong bad la ki lok, ka la pan jingiarap na u ba un thaw lad lem kumno ban lait na kata ka apot, kumta ka la ong - "Ko Marangbah, sngewbha seh ia ai buit lem ia nga ka 'riew kynthei kaba khlem buit khlem bor lane to ia thaw lad lem ba ngan lait noh na ka kti jong kine ki nongpynjot." Uta u Mawlong u la peit shyeng da ki khmat sarong bad u la ong - "Ia tip hi shato kein ngan lah lei aiu manga --- suk mangi kiba shong shane sha jrong ha kaba ym don ba

wan pyndik mano mono ruh." Ka Parmaw ka la pyndem noh la ki khmat bad ka la shu hun noh tang ha la ka jong ka jingshem, namar bym-don ba lah ban iarap ia ka.

Ha kawei ka sngi ba shit kyrang bha ka sngi, kita ki nongtih maw ki la leit phet rieh sngi ha trai kawei ka dieng kaba don ha jan hangta hi, bad ki da ia thiah kai artat shiphang katba dang ieng eh ka sngi ba kim lah trei ba shit. Katba uwei na ki lok u la kum khmied la ki khmat shajrong bad liak u la iohi ia uta u mawlong uba heh ratbah uba don hajan jong kata ka Par hi. Kumta u la ong ia la ki lok Nongtihmaw - "Ko lok, khmih utei u maw te uba paka bha, ka jaka ruh kaba paka katta katta, ngi lah ban shu pyntyllun ia ki maw shane shapoh khlem da donkam kit ne rah ei ei, sa kawei ruh kane ka Par kaba ngi tih mynta ka bym da mih maw than, kan bha ba ngin ia pynpait noh da utei phi."

Kaba dei ki la mynjur lang baroh. Kumta naduh kata hi ka khyllip-mat, tang shu la kham jem ka sngi, ki la sdang durut ban thlieh ia uta u Maw, ki da ieh noh ruh shipor ia kata ka par maw bad shen hadien khyndiat sngi ki la pyn-madan ia uta u Mawlong plain.

WAT SNGEWSARONG NE SNGEW-SHNGAIN TANG NAMARBA NGI DON HA KA BOR NE KYRDAN.

6 - U NONGKHII PHAN BAD LA U KULAI.

Uwei u Nongkhaii phan, u la bna ba ha iew ka dor phan ka la sdang heh bha ha kata ka sngi, bad baroh ki para nongkhaii ki la pynstet ban kit kloi lan ia u phan sha iew; kumta uta ruh u nongkhaii. u la ring ia la u Kulai bad u la pynkit kumba ar lai byrni ei ei, khnangba un iohnong kham bun. U da ialam beit beit ia u sha iew, hynrei uta u Kulai namarba la palat than kata ka jingkit kaba sdien ldui ha ka met, um lah iaid stet shuh kum kiwei pat ki para Kulai. Uta u Nongkhaii u la bitar shla ia la u Kulai ba um lah iaid, ba kumta u la shu sympat shi sympat ia u haduh ba la at bylliang sa ka met u bapli. Ynda u la poi ha shiteng lynti, u la shem ba kita ki lok jong u ia kiba u la ia mih ryngkat mynstep, ki la da wan phai ban leit shaw biang, hangta ka mynsiem jong u ka la nanging nanging ba kumta u la patan tyngeh ia la u Kulai bad ryngkat ka sympat ka kawiat bhiat shi bhiat. Uta u Kulal khnang ban lait na kata ka jingkawiat jong u trai, u la kynthait jubor bad sdang ban mareh dohiap, pynban u klet ba kata ka lynti ka long kaba kpai bha bad kumta u la tur da pyrkub sbuk ha surok bad hamarba un khie nangta u la tyllun pynban sha riat bad u la iap ei Soit. U trai da kaba sngewsih u la leit phai sha la shnong ban leit shaw da uwei pat u Kulai ha kaba ka miet ruh ka la sdang ban wan noh kjat.

KA JINGLALOT KA WALLAM IA KA LANOT.

7 - KA 'TIEW - LAPHIAH BAD U JAMAIANG.

Ka 'tiewlaphiah ka ju phuh itynnat bha ha shiteng riat, man ka por ka ju leh phuhmat marwei marwei, namarba ka sngew ia lade ba ka ia ryngkat kyrdan, ha ka riam ka beit, ha ka dur ka dar kum ka Syiem ki Syntiew (Ka Lalyngngi). Kumta ka ju kob bad sngewroh ha lade marwei. Ynda haba ki kynhun jong ki samla kiba ju wan iaid kai pyngngad bad shongkai sngewbha-lyngngai hajan hangta, ka mynsiem jong ka katno ka meng bad sngewhieng namar kada mut ba ki wan ia peit kai ia ka dur bhabriew jong ka. U Jamaiang, uba ieng hajan hangta u sngewsammut hala marwei namar ka jingbieit jong ka, kumta ha kawei ka sngi, ynda haba u i ba kala shu pynkiew skong than ia lade bad ryngkat ka kob ka sop baroh, u la kren syndon plak ia ka na ka 'mationg - "Ym dei ho ba kito ki samla ki wan ban peit ia ka dur bhabriew jong pha, lymne ym dei ia ka jingnangshad jong pha kaba la ring ia ki khmat jong ki hynrei dei ia katai ka Kshaid hyntai ryngkat bad ki sur ba thiang jong ka, ha ka jingbeh jong ki 'erbatemon kaba la khring ia ki ban wan shane man la ka sngi."

Ynda ka 'Laphiang ka la sngewthuh ia la ka dor ka la sngewlehrain bad sngewrem, haduh ba ka la dei ban buh rieh ia la ka khmat shapoh ki niut ki nier jar.

KA JINGSARONG THAN EH KA THAD IA LA KA RONG.

8-UBRIEW BAD KA JALYNGKHAN.

Ha kawei ka kper jong uwei u briew, la mih kawei ka dieng Jalyngkhan kaba heh ha kaba ki tnat jong ka ruh ki la piar bha. Ha kawei 'ka sngi uta u briew katba u dang ia shong kai baroh shitymmen ha shakiar iing, u la peit ia kata ka dieng bad u la ong - "Kane ka jait dieng te ka bym ju kham leit kam satia, ban shna jingshna ruh ka jem than bad ka shroit eh ; ka bym larkam satia shisha kein, shu tang ba kan kah sngop ei pynban ia ki jingthung jingtep baphi kiba dangrit, haduh ba tang ka sngi ka lyer ruh kim ioh mad shuh." Kumta u la shim la ka wait ha ka kti bad u la leit beit beit shata sha ba long kata ka dieng Jalyngkhan bad u la pom khyllad lut ia baroh ki tnat, haduh ba ka la shu long lymbiang lboit.

Ynda la dep nangta u la sngewhun jrut bad u la lum ia kita ki tnat baroh shi jaka bad u la sdang ban shna Rynsan Piskot da ki. Kata ka Jalyngkhan kaba la sngewsih bad sngewmong ia ka jingkren jong uta u briew ka la iohi pynban ba u pyndonkam ia kita ki tnat ha kaba shna Rynsan Piskot, kumta ka la ong - "Kumno mem lehrain, katto me la tim me la bein ia nga ha ban da biang me dang nud pat ban pyndonkam du khatei da ki khun ki ksiew jong nga." Uta u briew u la trei la ka kam khlem da pynsngap ei ei ruh em ia ka jingkren ka Jalyngkhan,

wat la ka jingpynrem ka jingiatiplem ka la khura ia ka jingsngew jong u.

WAT NIEWBEIN LA RIT NE KHRAW NAMAR KI DON LA KA JONG KA DOR.

9- U NONGKHAII BAD U NONGBYLLA

Ha kawei ka 'nongrit kaba jngai na Sor, shisien la don arngut ki briew kiba ia shong marjan iing, bad kita ki long u Nongkhaii bad u Nongbylla. Kine ki ju ia rung ia mih barabor namarba ka kam ka shah ia ki kumta. Man ba uta u Nongkhaii u ju wan rung ha iing jong uta u Nongbylla, u da peit shin bha ia ka shong ka sah, ka bam ka dih bad kumta ter ter. Ha kawei ka sngi u la kylli ia uta u Nongbylla - "Phim ngiah mo lok shu kumne-shi-kumne man ka sngi, phi shu phod syrwa la une u Jarain lane teng teng u phan balei phim da thied doh thied kah noh teng teng bad da shet kylla musla de ? Ew ! ban nga te ngam lah taw phi wat tang shi kyntien. Ban ong kum une u jait jhur lei te ngam ju sngewtynnat wat tang ban pynshei ruh, u phan ruh shisien lano kata ruh haba iohban da pynkie ha ka umphniang."

Uta u lok Nongbylla, u la peit sha u Lok Nongkhaii bad u la shu rkhie u da ong - "Yn leh kumno phi lok, katba dang shong kulai ka duk te, ym ban se kein ban ia knieh wat ia ka jingbam ki sniang ha sem ruh .... He he", u da da rkhie artat.

"Tip phi, ban ma nga te la bha ka shah phi ban .... to to bam kloi ia noh leit pynkit lem kito ki tiar na kudam mo?" u da mih noh artat.

Katba nangiaid ki sngi ki por, ki jingkylla ba pher bad ba khyllah ki la wan jia ha ka mariang, ki jingkyrduh jingkyrtan ki la nangwan suki suki ha man la ki shnong; kane suki suki ka la poi sha duh ba la shem jingeh ban ioh wat ia ka bam ka dih ruh ha man la ki jaka, ki iew ki hat ruh ki la iap lut bad ki dukan ki basa ruh la shu khang khyrdep baroh. Kumta ka 'Nemsniew kaba jur ka la sympat ha kane ka Mariang imat kum ban ai jingsneng ne hikai ia kito ki hanga-mei ne tip ban pyniap lut khoit ia kiba rit ba ria ruh ngim lah ban tip ne iohi ia ka jingstad ba maian jong Uta uba donbor tam bad uba-lah-ba-iai halor kine baroh. Kumta ha kane ka por, la phi don pisa ruh phin thied ia ei, bun bun na ki Nongkhaii ruh kiba ym shym poi pyrkhat ba kata ka jinghiran kan long kaba haduh katta, kumta baroh ki marbam mardih ki la die lut da kaba khmih lynti ba kin sa ioh shen da kiwei pat. Ka bynta ba ki la buh. na ka bynta ia lade ruh kam lah ban shan slem, namarba ka jingmang jong ki ka long tang na ka bynta i por iba lyngkot. Ha kane ka por wat kiba don ba em ruh ki la ia ryngkat kyrdan lang bad kiba rit baria ha ka liang ka bam ka dih.

Ha kata ka por bun na ki Nongbylla sngi kiba ju im ha ka leit bylla sngi sha iing jong kiba don ba kot, hynrei mynta ki la hap ban

sangeh noh, namar ba ka pisa kam myntoi bad don dor ei ei shuh. Ki Nongaibylla ruh ym don hi lane kin pyntrei aiu ? Kumta kham bun na ki, ki la her sha ki lum ki wah, ki khlaw ki btap ban kheit bad ban lum ia ki 'hurlum 'hurwah lymne wat ia ki 'la lung jong ki dieng ruh tang ban pynkdang ia ka kpoh. Bun na ki briew kiba shong ha kata ka shnong ki la her lut sha kylleng ki jaka, ban leit wad jhur wad jhep bad ki da khang khyrdep ia la ki iing ki sem baroh. Ka shnong baroh kawei ha kata ka por ka la kynjah jar bad la i kum kaba la iap ne la kumba wan shoh khyrthep ka khlam aiu re.

Dei ha kane ka por kein ba uta u men riewspah u la leit poi biang ha iing jong uta u Nongbylla ym shuh kum ba mynshwa hynrei ban leit pan jingiarap na u, da kaba u kyrpad na u ban ia ai jhur lem khyndiat khynsoit. "Ko lok to ia sngewsynei seh ia ai jhur lem ia nga khyndiat khynsoit, namar nga sngewshitom te ban leit sha khlaw ba jngai eh ngam sngewlah iaid, namar shajan ruh la dkhaw lut ka lum ka wah bad la saw tang ka khyndew suda. Ia sngewsynei lem mo, hynrei te ki khun kin sa iap thngan".

Uta u Nongbylla u la wiat miun bad u la ong - "nga nang la mut kein ban wan pynon jhur sha iing jong phi, hynrei nga sngewlehrain ioh phi kyntait, namarba une uba nga ioh hynnin jan miet dei tang u jhur lum suda."

"Kyntait lei phi, wat ka sla dieng ruh ngi hap ia bam teh !"

Kumta uta u Nongbylla ula ai shikhung kita ki jhur ia u Nongkhaii bad u ruh ula leit noh sha la iing da ka jingkmen.

YNDA HABA KA YM BANSE KA LA SHONGKULAI NGI HAP BAN LEH WAT IA KABA NGIM MON RUH.

10-U TIPLUT BAD U KHRAWLANG.

Shisien ha kawei ka shnong, la don arngut ki khynnah samla shipara lok kiba ia ieit thep mynsiem iwei ia iwei pat naduh ba ki dang ia rit haduh kat kata ka sngi hi. Man shaba ki leit ki wan, ki ju ialeit ryngkat ryngkat, kim ju ia iehnoh iwei ia iwei pat. Ka kyrteng jong kine ka long U Tiplut bad u Khrawlang.

U Tiplut u dei u khun jong i kong Biang bad u Khrawlang pat u dei u khun i Kong Synshar. U Tiplut u la kham heh khyndiat ha ka rta. U la long uba ju mlien bha ban batai tiplut ia kiei kiei kiba u shu ioh sngew nano nano bad u da nang pynheh shuh shuh ha kaba u leit batai bad iathuh sha kiwei pat ki para lok bym tip. Kumta baroh ki khynnah samla jong kata ka shnong ki ju sngewtynnat ia u namar ba ki ioh ia ki khana ki jait pa ki jait ia kiba kim ju tip ne iohsngew, wat ki rangbah ruh teng teng ki liat ha ka jingbang ktien jong u.

U Khrawlang pat u don ka jinglong kaba ia pyrshah ia ka jong u tiplut bad tang da ka khmat

phuh samrkhie kat sha ba u leit ne kat sha ba u wan.

Ha kawei ka sngi ba syaid bha ka Bneng, kine baroh arngut lem. bad katto katne ki lok, ki la ia leit kai sha Wah ban leit saitjain bad ia khwai de artat. Ha lynti katba ki dang ia iaid, baroh ki la shu sngap jar bad shah shkor bha khliaw ia ki khana bad ia ka jingstad jngi jong u Tiplut. Uwei ruh ym don ba kylliang ktien ne knieh ktien, namarba kim kwah ban pynthut ia kata ka jingiathuh jong u namarba ki sngewtynnat eh.

Ynda haba ki la poi ha wah, ki la ia plaid la ki song jain bad khreh ban ia sait, katba ki dang ia sait ia la ki jain, u Tiplut u la iai bteng pat ban iathuh khana biang ia ki. U la iathuh ruh ha ki- "Mynshwa, nga bad i Mama lem bad u khun jong i, ngi la ia wan sait jain shane hi, ha kata ka sngi, phi tip la jia aiu...." Baroh ki la sangeh na kaba kyrjaw jain bad ia peit lut sha u ban ioh sngew ia kata ka jingjia ba phylla ia kaba un sa iathuh ha ki. Kumta ki la ong ia u ba un iathuh namarba ki kwah ban tip; u ruh da kaba wiat samrkhie artat u la sdang kumne-"Katba i mama i dang khwai hangthie ha tharia nga pat bad u khun jong i, ngi ia sait jain ha kane hi ka pung, te katba nang ia sait jain kumne, ka Sabon jong u ka la syntuid bad hap shapoh um, markumta u la mut ban kynrup ia kata ka sabon hynrei namarba btuit u Maw ba u iuh, u la noh pynban plum-lum-lum shapoh um, u la kynphlop hangta haduh ba u la jan kdang um sa khyndiat, tangba nga kloi iohi noh manga, mar-

kumta hi pum nga la ryngkoh bad nga la bat trait ia u na ryndang sopti shiliang kti bad shiliang pat nga jngi da kumta kein u la lait im."

"Ani mei ! kata ban ym don ma phi te u la shu iap ei uba pli mo seh ?" La ong uwei na kita kiba la ia wan lang.

"Hooid kein, i Mama ruh u la ong kumta hi",

Shen hadien kata, ki la da ia dep sait jain sait nep khlem da lap ba sngewthuh, namarba bang eh kata ka khana jong u Tiplut bad sa kawei ruh ba ki ia rah jain tang tang mar khyndiat namar ki mut ban ioh ia khwai de. Tang mar ia dep thad ia la ki jain, ki la ia plaid la ki jasong ban ia bam sngi noh shwa ba la pyrhut eh ka snier ; katba ki dang ia bam ja sngi, u Tiplut u la iathuhkhana artat ia ki hangno ki shong ki 'kha shiklah, hangno pat ba shong tang ki 'kha shalynnai, kano ka Tharia ba kham dait bha, kano ka pung kaba shait kham dait ki 'kha shipruh bad kumta ter ter ; uda ong ruh - "Ban shane te, kino ki jaka ba ngam tip shuh, nga la bam lyndet lut baroh ia ki jaka kiba dait bha ; daei yn pah ia ki, da u Ata ne u Niangmaw, Soh Thombor, sohlang, mithai bad kumta ter ter katkum ki jaka jaka". Nangta u la sdang ban batai pat - "Mynshem snem, na ka thie ka khongdong hajan Mawlong, nga la ngat kaba shiklah, ynda poi ha iing nga la thew ia ka, ka la jan poi lai kilo shiteng ei ei ; ade, haduh shiteng kynta nga ialeh, ban nym dei ba nang ban ia khun ruh nga la duh ei ha kata ka sngi, namar

ka bor tan kaba la shyrkhei. Ynda nga la sei ryngkew, nga da sngewhun hi jrut namar ka bor kaba nga la pynmih bad ka dohkha ba nga la ioh ka la ia hap dur".

Baroh ki la shu ia ang lut ia u Tiplut bad ki la shu ia mut ha lade lade, ba shibit te une u bhai un sa kit da ki paron. Tang mar dep bam ki la pynkloi lan ka teh khwai bad baroh ki la ialeit sha wah ban ia khwai. Katba ki nang ia khwai kumne, bun napdeng jong ki, ki la klet noh wat ia la u khwai la jong ruh ban peit, namar ki khmat ki la shu ia kynriang lut satang sha u Tiplut, ban peit ha kano ka por un sa sei 'kha shiphut. Don ruh kiba ka shkor jong ki ka la shu pynshah jriang satang kumno bad lano kan pah ka Ril u Tiplut, bad kumta ter ter. Hynrei la jan shikynta ka por ka iaid, kim man iohi satia ba un rah wat tang iwei i 'kha tungtap ruh.

Ynda katto katne por shwa ba kin sa leit noh artat, u Tiplut u la da kyllain ksai bad u da ong - "Ka jingbun kharit aiu phi mynta ka sngi kaba la palat, haduh ban khwai ruh ki pynthut shaba palat, la yn khwai ia ki ruh, ym i myntoi sa ia ki 'kha-tah-dai, khapngiah kai ka paron, nga te ngan lum noh phi".

Hamar kata ka por, kawei ka dohkha kaba heh ka la ring kynsan ia u ksai jong uwei na kita ki lok bad ka la tan bor bah sha pdeng, la u la ialeh ban pynwan ia ka sha ryngkew um man lah satia kumta uta u lok u la khot ia u Tiplut ban iarap, hynrei u Tiplut u ong "Shish, sa kum ia ito ruh, leh hi seh ban mlien hadien habud."

Uta u lok u la syep phiak namar bym pat ju ngat dohkha shisien ruh. Kumta u khraw uba don hangta u la tur sha jan bad u la shim ha lade ia u Rymwiang bad hadien ar minit ba u la ialeh u la lah ban sei ryngkew ia kata ka dohkha.

"Me te uba la leh stad," la ong u Tiplut "Balei mem ieh ba un leh hi khnang ba un nang" U la ong pat.

"Ym lei lei, namarba la jan sep ka sngi te ioh slem pynban sa ka leit iing" la phai ktien u Khrawlang, uda wiat artat haba u phai sha u Tiplut bad ki lok.

Te ka sngi ka la sdang rieh sha lyndet ki lum bad ka prem miet ka la doh ia ka mariang, kumta ki ruh ki la khreh noh ban wan phai noh sha la iing.

YNDA LA HANGA THAN KA KTIEN, YM JU LAR SHUH KA KAM.

11 - KA RANGLI BAD KA PHON

Slem bah shisien ha kawei ka nongrit, ha ki thain Nongkyndong la don kawei ka Rangli kaba duk katta katta ha kaba u lok jong ka u la khlad noh naduh ba i khun jong ka i dang rit eh bad im pat tip briew ei ei ruh. Kumta ka la hap ban trei shitom miet la bad sngi khnang ba kan lah ban pynkdang ia lade bad ia la i khun ba dangrit jong ka. Haba ka leit bylla man la

ka sngi ka ju bah lang ia la i khun ba dang rit jong ka. Haba ka trei jingtrei ha iing ki briew ka ju pynthiah ia i, ha Shyngkup iing, ka da siang da ki byrni jot kat kiba ka ioh. Ynda ka leit trei pat sha lum sha lyngkha, ka ju pynthiah ia i ha 'Nur kyntem, ka da siang da ka trap. Kumne ki sngi ki bnai ki snem ki iaid lyngba ha ka jingim jong ka.

Ha kata ka juh ka shnong ha syndah ka iing jong ka, la don kawei ka men riewspah kaba kyrteng ka Phon, pynban ka long kaba meng bad bishni ia ka jingim suk jong kata ka Rangli ; ka ju khmih lynti barabor, kumno ba kan ioh daw ia ka Rangli bapli ; hynrei kata ka jingkhmih lynti jong ka, ka long ka bym sei soh ei ei ruh em. Wat la ka kren bein kren khoh, ka tim ka tla bad ka leh kumne kumtai ia ka Rangli, pynban ka khmat jong ka, ka long barabor kaba phuh samrkhie bad kam ju pynmih ktien sniew wat tang shisien ruh ia kaba ka Phon ka lah ban kem daw ia ka. Ha ka jaka ki ktien sniew ba ka ioh pdiang ka pynphai pat da ki ktien bha ktien miat bad da ka akor ka burom ryngkat bad ka khmat ba phuh samrkhie rymmuin.

Kane ka jingleh jong ka Rangli, ha ka jingshisha ka la dei ban pynum bad pynjem jai ia u dohnud eh jong ka Phon ba kan kylla ka jingmut jingpyrkhat ; katba ma ka pat, ka nang tynnian bad iai tynnian pynban ia la ka mynsiem sniew bad bishni ha la ka dohnud. Ka daw ka long ba balei te ba kat kata ka jingduk

bad jingshem jynjar pynban ka i phuh bad ka kmen khlem jingkhuslai, bad balei ba haba tim bad kren bein, ka pynphai pynban da ki ktien bha ktien miat rvngkat bad ka khmat ba phuh samrkhie rymmuin la kum ka bym iohsngew ia kaei ba la kren ia ka. Katba maka pat kam suk wat la ka shong khet halor ka spah ka hajar bad ka jingdap kyrhai. Kumta ka dohnud jong ka, ka la thnam shaid bad ka la ingkhong da kaba ka la pyrshang ban phnieng la ki shangkhawiah ba ha kano ma ka sngi kan sa ioh ban pynngat ia ka : lehse ha kata ka por khlem pep kane ka Rangli kan sa pynmih ki ktien sniew. Hynrei ki jingkhmih lynti jong ka ki long lehnohei baroh.

Ha kawei ka sngi Pyrem, katba ka Rangli ka dang leit bylla kumba ka ju leit man ka sngi. Ka phon ka la puson ha lade hi 'Kam myntoi shuh ia nga ban pyrshang leh da kano kano ka lad ban pynsniew ia kane ka briew ; namar wat la nga tim nga tla, nga kren kumno kumno ruh. pynban kam man sngew ei ei bad ha ka jaka kata ka phai pynban da ki ktien bha ktien miat bad la ka phuh samrkhie pynban . . . ngam tip shuh uba kum uei u dohnud ba ka ioh ! uba ynda leh kumno kumno ruh u shu jem hi jai jai. Imat wat lada kynjat ruh kan shah ! . . . . . . nga tharai satang kane kawei ka lad ban pynsniew ia ka, bad kata ka long satang ba ngan shu thang noh ia ka iing jong ka, te lehse, kan sa poi kumba nga thmu bad ka mat phet noh artat kat shaba ka leit sa iarat ia kane ka mrad . . . . tang ba lada nga thang pyrshah

ia ka iing ruh, haleh don ba iohi ha ka por ba meh ka ding ba ngam pat lap ba phet, kata ruh ka ban iap hi . . . . kan bha ba ngan shu thang nangne na rud kper bad ka ding kan sa bam suki sha iing jong ka, bad nga ruh ngan ioh ban phet sha la iing, ynda haba ka iing ka la kem ding, ngan sa pyrta briew khnang ban nym don ba suba."

Markumta hi ka la leit ban ai ding ia ka rud kper jong ka Rangli bad bak ka la phet rieh sha iing. Ka ding ruh bur ka la ieng bad meh ha u 'Langiap katba ma ka pat teng teng ka peit siar na khap ki syrdeng, la ka ding ka la poi hangno. Ka dei ruh ka por heh lyer jong ka khmat pyrem, ba kumta ka lyer kaba jur bad kyrthep ka la beh. Ka ding ka la bam shaid-shaid ha ka jingbeh jong ka lyer, ha ka jaka ba kan poi sha iing jong ka Rangli, ka lyer ka la khyrwait kylla pynban ia ka jingbeh jong ka, ka da kit ruh bad ka ia ki phylliah ding ba i shyrkhei sha suin. Kumno-re-kumno hapdeng jong kita ki phylliah ding ba kit ka la don ruh kiba la leit hap ha tnum iing jong ka Phon bad mar kumta hi, ir ka ding ka la klang bad ka la bam stet, lymda ka Phon kam lap ba mih shabar ; ka la dei ban ing khong hangta ha iing ryngkat bad la ki khun ruh kumjuh. Kat ban poi ki briew ban iarap, ei ei ym don shuh, bad wat tang iwei i sai jain kim shym ioh shuh ban shim. Kumta ka la iam sngewsih namar kane.

Ynda haba ka Rangli ka la wan phai na la ka kam ka duk, ka la bna ia ka khubor ba sngewsih la bad jingshem lanot kata ka para mar-

jan jong ka, ka ruh katno ka la sngewsih lem na ka bynta kata, ka da tyrwa ia ka Phon ba kan rieh bad shong lang shipor hangta katba kam pat ioh shna iing, kada pynbiang ruh ka jain ka nep katba ka don synei.

Dei ha kane ka por ba ka Phon ka la sngewthuh ia la ki jingleh bad ka la kylla ka jingmut nadong shadong bad ka la sngewthuh ruh kumno ban ieit bad burom ia ka Rangli. Naduh kata ka por ka la long ka para lok ba ieit bad ba jan tam jong ka Rangli haman ki kam baroh.

YNDA KI JINGEH KI LA WAN TYNGLYNSHOP HA LADE, NANGTA NGI SA SNGEWTHUH IA KA DOR KAWEI.

(*Ne*)

KA JINGRHAH IA KA JONG KIWEI KA PYOH IA LADE HA KI JINGSNGEWSIH BAD JYNJAR.

12— U MISTERI KYREIT.

Ha kawei ka shnong, la don uwei u briew uba kamai jakpoh da ka trei Misteri. Ki briew baroh ki iaroh lut ia ka jingtbit bad jingnang jong u. Kumta baroh baroh ki ia wad bad ia beh tang ia u ban khot trei khot ktah. Kane ka jingiawad ki briew ka la pynlong pynban ia u ban shim kabu katba u mon ia ki nong ai kam ai jam, ha kaba u dawa ruh ka dor kaba heh ia kaba kiba duk ba suk kim lah kot bor shuh ;

bad kumta ki la hap ban ap por haduh ba kin da ioh kynshew pisa shuh, lane haduh ba unda mon ma u, namar la kin pynthut ruh kim nud ba ym don Mistert ha shnong la:t na u hi marwei.

Katba nangwan ki sngi ki por, u la nang kup ia lade da ka jingsarong ka jingkop haduh ba ka la pynkiew skong ia u. Kumta u la wan trei katba mon, um da salia eh ia ka por trei. Don ki sngi kiba u trei tang shi kti ar kti, ne shi tyrnem ar tyrnem bad don ka por pat ba u shu leh ia ei, kam ia ei, u la shu pynmiet noh ia ka sngi. Kumta ka iing ki briew kaba dei ban dep tang shi taiew, ha u pat ka poi da ki bnai. Hynrei na ka liang jong ki trai iing ym don ba nud ban saham wat tang shi-kyntien ruh, namar ioh sah ei ka kam tang shiteng shiliang.

Kumne ruh ki iaid ki sngi ki snem ha ka jingkordit ia ki briew jong kata ka shnong baroh kawei ; hynrei kin leh kumno katba dang hap ha kata ka apot, wat la ha ka jingshisha ki la isih lut baroh namar ka jingsarong jong u. Hynrei tang namarba ioh sah ka iing ne ioh hap shong ha u slap ban pyn-dem kin banse ha ka mon jong u.

Katba ki sngi ki snem ki nangiaid, ki khana bad ki khubor jong ka jingshah shitom jong kata ka shnong ka la par stet shaduh ka tyndong shkor jong ki katto katne ki Misteri, kiba shong sha kawei pat ka shnong kaba kham pajih. Kumta, kine baroh ki la ia lum lang bad ia pyrkhat bad ki da kyrmeu ruh ba kin nymduh kam, namar ba katk ka shnong, ban ia

leit wad jingtrei noh sha kata ka shnong, ka la isih eh ia uta u Misteri uba shong hangta. Ha kawei ka sngi kita baroh ki la khreh, bad mih na la shnong ban leit wad jingtrei. Ynda haba ki la poi ha kata ka shnong, baroh shi shnong ki la pdiang sngewbha da kaba burom khamtam lei lei ynda ki la tip ba ki dei ki Misteri.

Naduh kata hi ka sngi, baroh baroh ki la ai kam ia ki ban trei, wat kito kiba la ai trei teng mynshwa ha uta u misteri uba na shnong, mynta ki la sangeh noh bad ai pat sha kine kiba dang wan thymmai. Kine ki Misteri naduh kata ka por kim lait kti lait kjat shuh namar tang dep kawei sa kawei, tang dep na kawei ka dong ki la hap leit sha kawei pat. Kumta kein ki sngi ki snem jong ki, ki tyllun na ka snem sha ka snem,bad teng teng eh ba ki poi shnong.

Uta U Misteri kyreit pat naduh ba wan poi kine ki Misteri nongwei um ju ioh kam ioh jam shuh ba kumta u la sngewsih bad babe ha lade hi, ba dei na ka daw la jong kaba la pynlong ia u kumta. Mynshwa, u la long kum uwei u sahep, kat shaba u iaid, tang da ka burom suba la ha ka spah ka hajar ruh shaid-shaid shew-shew, ym don jingpyrwa, bad um ju khuslai. Hynrei mynta pat katsha ba u iaid u long kum u ksew khlem tdong, tang ka shah kren bein kren khoh, shah tim shah tla khlem don ba riej. Ka spah ha hajar ruh, kaba mynshwa kum ban mehding, hynrei mynta la sdang stait bad tyrkhong. Katno sngi te ka lah ban shan ? Haba la shu shong shu bam, khlem don jingmih naei

naei ruh ! Ban kunai bad bam tyngkhip tyngkhap ruh leit nang shuh shano, haba la mlieh ha ka pahuh pahai mynshwa. La u pyrshang ban sdang leh juh leh jan pat bad kito ki briew kiba shaniah mynshwa ruh, hynrei ym don ba patiaw ne sngap shuh ia u. Kumta da ka jingsngewsih bad jingkhuslai, um banse ban mih na la shnong ban leit noh shawei pat ban leit wad jingtrei jingktah, haduh ba u la hap wat ban lilam ia la ka iing tang ban ioh bai bam kat bym pat ioh jingtrei. U la mih noh na la shnong khlem da nud wan mih syrngiew syrwet shuh naduh kata hi ka por.

YNDA NGI LA SARONG THAN, KHLEM PEP RUH NGIN SA BERONG.

---

13. U NONGDRO BAD U NONGTHAWDUR

Ha kawei ka por la don arngut ki briew kiba ia ieit para lok katta katta, kat shaba ki leit ban trei ia kano kano ka kam, ki ju ia leit ryngkat ryngkat. Ha kawei sngi une u nongdro u la dro ia kawei ka dur kaba itynnat katta, bad hadien ba u la dep ai rong ai rup lei lei la i kumba kata ka dur kan kren briew; kumta uta u lok Nongdro u la ong ia la u lok ba un shna ia kata ka dur thik kumba u la dro. Uta u lok Nongshna dur ruh u la shna thik ia kata ka dur kumba la mut bad dro da uta u lok.

Hadien ba la dep shna, kata ka dur ka la long shisha kaba itynnat bha, ba kumta hangta

ki briew baroh ki la iaroh ia ka jingstad bad jingtbit shna jong uta u Nongshnadur. Katno u la sngewmeng shikatdei eh namar ba u la ioh ia la ka khusnam na kita ki briew, bad u la sngewsarong ha lade ba kat u te ym don shuh. Uta u lok nongdro pat uba don ryngkat hangta u la shu sngap bad shu wiat khlem da kren wat tang shi-kyntien ruh wat la ka jingiaroh ka iaid tang sha uta u lok.

Hadien kata uta u Nongdro dur um ju dro dur shuh kaba phylla, bad u la shongthait noh shipor, katba uta u nongshnadur pat namarba u kwah nam u la iai shna shi-shna ia kata ka juh ka jait jingshna, haduh ba la shlei sa ki dukan ha iew ha hat bad kane suki suki ka la pynngiah ia ki nongthied namarba ki ioh tang ia ka-juh shi-kajuh. Naduh nangta uta u nongshnadur ruh u la hap ban sangeh noh ia kaba shna namarba kam iaid iew shuh.

YNDA NGI LA BIT LA BIANG, NGI KLET NOH WAT IA LA KI LOK BA JU IARAP RUH.

---

14 - KA 'IAR LYNGKI KOBPIA

Kawei ka 'Iar lyngki kaba sngaid bad kaba heh bha, ka la long ruh kaba khlain katta katta, ka long ka lahduh ia ki para 'Iar kynthei baroh kiba ha sem ; kumjuh ruh wat ia kiba ha shnong hi baroh kawei. Baroh ki syiar kynthei wat ki syiar shynrang lud ruh ki tieng shikham mynsiem ia ka, ba ki tang shu la iohi ia ka, ki phet bad

rieh sha ki niut ki nier ban lait na ka jingshah puh haka. Man ka sngi ka ju iaid tang tang bad ki 'Iar ryngkuh namar ka da sngew iahap kyrdan ne ia ryngkat bor. Ki 'Iar ryngkuh pat ynda ki i ba ka iai bud tang ia ki man ka sngi; ki sngewpoh ba da ka 'Iar kynthei kan ia iaid tang bad ki 'Iar ryngkuh, katba bad la ki para 'Iar kynthei pat ka ia khlad lok jynduh. Kumta uwei na ki Iar ryngkuh tymmen u la ong - "Ka kynthei aiu kum mapha kaba shu bud bad ia iaid tang bad ki 'Iar ryngkuh barabor, hato pham leh rain, ki briew kin ong kumno? phet khie leit bad la ki para kynthei".

Ka ruh namarba ka la sngewlehrain than ia kata, ka la kdat noh la ka lynti, bad ka da iaid noh wei briew namar la kan leit phai sha la ki lok kynthei ruh ym don ba shlan ban ia iaid bad ka, namarba ki tieng. Man ka sngi kane ka 'Iar lyngki ka la hap ban iaid noh marwei.

KI KAM BAD KI JINGIALEH JONG NGI HI KI PYNLEHRAIN KYLLA IA NGI
(NE)
YM DON JAKA IA KI HA-NGA-MEI HADIEN BA LA SLOIT IA KA IKTIAR NA KI.

---

15 - U NONGDIH HARAMNI

Ha kawei ka miet ba dum bnai, uwei u Nongdih uba dangwan phai na iing die kyiad, u da rah ruh ha la ka kti ryngkat bad u, khaw shi kilo; shwa ba un sa poi artat ha la iing, u hap

ban hiar ia ki mawkyndon kumba katto katne tylli ei ei. Namarba u la lah shiliang ka met, da ka jingdih bhormutlop jong u, kumta katba u dang hiar na kita ki maw-kyndon, ki kjat kimlah kyrshan shuh ia ka met lah lyndui jong u, kaba teng teng sheng sha kadiang bad teng teng sheng sha kamon. Ha kata ka por kram-ram-ram u la tyllun, hung-sym-bhung u la tur da ka khmut. Ka khmut ka khmat ka la pait snam lut, ka bniat hi ka la khein, la u pyrshang khie um man lah satia ba noh lyndui ka met, kumta u la iam. Ki briew kiba ia shongwai lang hangta ki la kyndit bad sngew ia ka jingiam, ki la ia mih shabar ban peit ia kata ka jingjia, kumjuh ruh ka trai iing ka la wan ban phngoh lem, bad ka da kylli artat - "Balei ! Balei ! !" U ruh u la jubab da ka jingdom, u la ong "Kane ka lynti jongphi kaba sniew palat, kaba la pynmynsaw bad pynsniewdur ei ha kaba u khaw ruh u la hoit lut baroh." Ka trai iing ka la phai ktien ia u, ka da ong - "Ym dei kane ka lynti kaba sniew katba nga kynmaw ym pat don mano mano ba ur ne ba tur khohmoh kumne. Wat ki khunlung ruh ki ia mareh ling ling nangne bad kim ju lympat haduh katne ia la ka met. Namarkata ym dei kane ka lynti hynrei dei kato ka jingdih mutlop jong phi kaba la pynsniew dur ia phi." Uta u Nongdih da ka jinglehrain kaba khraw namarba mynta u la kham peitmat bad pyngngad, u la par pynstet sha la ka kamra bad u la thiah noh khop khlem da bun ktien shuh.

BUNSIEN IA LA KA JINGBAKLA NGI JU KHYNNIAT SHA KIWEI PAT.

16 - U 'TIEW DIENGBAI BAD U KHYNNAH THOH DIENG.

Uwei u khynnah thoh dieng, katba u dang don hapoh khlaw u la ioh sngew ia ka jingsma iwbih ba phylla ia kaba ka lyer ka la wan kit, kata ka jingsma kaba da suhsieng katta katta kat haduh ba uta u khynnah um lah shah shuh khlem da leit wad ia kata ka jingsma. Shwa ba un leit u la pynshang shwa la ki khmat sawdong sawdong ban sngapthuh bad ban sma na shaphang shano ba ka wan kata ka jingsma. Katba u dang ieng hangta u la iohi ia kawei ka diengbai kaba la phuh syntiew bha, bad u la sngewthuh ruh ba ka jingsma ka la wan na shaphang shata, kumta u la mareh bran-bran sha trai jong kata ka dieng ban leit kheit ia uta u syntiew ba phylla bad suhsieng nylla. Mar ia poi ha trai jong kata ka dieng, uta u khynnah da ka jingangnud kaba khraw, u la sdang ban kiew ia kata ka dieng hynrei shwa ba un kiew u la iohi pynban ia ki shi-lymbung ki jait dkhiew aiu-re kiba kat kat ka shympriah kti kiba da krih bad thmu ban hiar arsut namar ba ki la sma briew. Da ka jingsheptieng u khynnah u la phet noh kham sha pajih bad ong artat, "U syntiew te uba da itynnat bad suhsieng shisha, hynrei mano ban tip ba ha ka met bah jong u pat ki shong da ki jait khniang ba i kynsha suda !" Bad kumta u ruh u la shu leit wan noh khlem da kwah shuh wat tang ban peit ia u.

BUNSIEN NGI LIAT HA KI JINGSNIEW YNDA HABA LA LAPE BHA DA KI JING-ITYNNAT, LYMDA NGI KYNDIT BYN-RIEW NOH HA KATA KA KHYLLIPMAT HI.

17 - U KHYNNAH TAMSNENG BAD KA SYMPA DKHI.

Ha kawei ka sngi Synrai ba khuid bha khlir khlir ka bneng, uwei u khynnah u la mih iaidkai sha rudnong ban bam lyer pyngngad bad ban leit kheit sohbrap khlaw. Ha lynti ba u iaid, u la leit lap ia ka Sympa Dkhi, u la peit shain shiphang ia kata ka sympa bad u la iohi ruh ba ki Dkhi ki ia mih ia rung bloit-shi-bloit hangta : katno u kwah ban tip don aiu bad kumno ki shna iing hapoh khyndew. Kumta u la leit kdiah dieng na khlaw khnang ban iohtih ia kata ka Sympa.

Hamarba u mut ban sdang tih, uwei u Rangbah uba wan tah diengsawdong na shata sha khlaw, u la lap ia u bad u la kylli : "Balei ! Balei ! ! kumne hep ?" Uta u khynnah ruh u la jubab ia kdew artat ia kata ka Sympa Dkhi. Uta u Rangbah ynda haba u la shem ba kata ka Sympa ka dei ka Sympa Dkhi, u la ong - "Kane ka dei ka Sympa Dkhi, da sumar, namar kaba ma bad mynsaw lada phin tih ne pynthut ia ki ! Ieh noh hangto ia ki ! Shano phi mut ban leit ? Khie leit la ka lynti, lym kumta te kaba mynsaw mo ! "

Hadien ba u khynnah u lasangeh noh bad u la shu peit shin shlip shiphang ia kata ka sympa bad ia ka jingiarung iamih jong kita ki Dkhi; ba uta u Rangbah u la iaid noh la ka lynti. Ym pat da jngai ba uta u Rangbah u la iaid ba uta'u khynnah ruh u la nang sngew kwah tip shuh bad

ka kti jong u ka la skuin ha kaba u la ong: "Ngam tharai ba kine ki jingthaw kin lah ban pynmynsaw ia nga, ngan sa thaw lad salei lada nga i shisha ba kin thap pynmynsaw ia nga. Markumta hi u la noh pum ban tynrah ia ka khyndew u da khyllie ruh bad ir bad ir ia ka. Ki dkhi ruh da ka jingkyndit bad bitar, buk ki la ia mih ban sum bad kynthah ryngkat bad ka dait artat. "Khang" lynniar u khynnah da ka jingbtiar ba la shah kynthah. Uta u Rangbah wak u la phaidien bad u la iohi ba uta u juh u khynnah u la shu mareh lamwir. Bhek u la pynshet ia kita ki dieng sawdong, bad bran u la mareh ban leit iarap ia uta u khynnah. Katban poi ma u, uta u khynnah u la kyllon pding ha madan. Da ki hajar tylli ki Dkhi ki la sop ia ka met ka phad ka khmat. Ynda haba uta u Rangbah um nud tur shuh ban iarap, u la prat noh shibah lyndet u 'langiap bad u la thang ia u hajan uta u khynnah ba nang kyrthat bad pyrta Blei. Haba ka ka ding ka la meh bad ka tdem ka la suh, kita ki Dkhi ki la sdang phet kulmar baroh namar kim lah shah ia ka tdem ding. Dei hangta ba uta u Rangbah u sa nud ban shim ia u khynnah, bad u la leit bah ia u bak bak sha shnong. Tang shu poi ha iing, kiba ha iing jong u khynnah ki la leit khot mar mar ia u Nongtah ne u Nongpyrsad, uta u khynnah u la dkut mynsiem noh namar ba ka bih ka sni jong ki, ka la par stet sha ki bynta jong ka met ka phad baroh kawei, kat haduh ba ka khmut ka khmat baroh ka la at la kum u Sup.

KA JINGSAITLAH BUN SIEN KA SHOP SHA KA JAHKWAH.

———

18 - U NONGTUH SOHPHOH BAD U SHIAHSOHMON.

Uwei u Nongtuh uba la thap bha sor kumno ban ioh tuh ia u Sohphoh uba la sumar bha da u trai. Ha kawei ka miet ba dum bnai, u la par sor shata sha kper ban ioh kheit ia u, da kaba u la prong na trai kper na jan jong uta hi u diengsoh. Thiaw u la kynthih sha kper. Namar ba dum bnai, ym imat don aiu hangta hajan jingker, prak la dung u shiah sohmon kat shi tda ei ei, tbem u la sah kut ha ka lymmen kjat jong u. Da ka jingkyndit bad ka jingsuh thar kaba khraw u nongtuh u la kum lynniar kliang u da klet ia lade ba um dei ban kieh ha kata ka por. Pynban kata ka jinglynniar jong uta u nongtuh ka la pynkyndit bad pynsuba ia uta u trai, mar kumta hi, u trai soh u la mareh sha la kper ban leit peit ia kaba la jia. Ynda u la jan poi ha jan jong uta u dieng soh, u la iohi byrngut byrnget ba u nongtuh u la par bad rah khongjeng shiliang ka kjat u da kdat sha sanium ban rieh. Nangta u trai u la pyrta, "Mih kloi nangto, mano kumto, ka briew ne ka mrad ? Lym kumta ngan pyllait shi khnam phan dep ei !"

Uta u Nongtuh namar bym don lad shuh da kumwei pat ban rieh, da ka bym banse u la ong, "Ma nga, map ia nga ba la thar u shiah !"

U Trai u la tur sha jan ban tbeh da ka Dong-musa, ha kaba la shem shisha ba ha ka kjat kamon la sah kut da u shiah Sohmon. Kumta ula pynpong bad beh noh artat ia u, u da ong:

"Khie leit noh, me tang mar mlien biang te ngan pynjah syrngiew! Haba me kwah soh te balei mem pan da ka pyrshah? Me shu-tuh pynban? Mynta te me la ioh bainong!"

Uta U Nongtuh ruh da ka jingleh rain bad sheptieng u la phet syndet kloi lan sha la iing la jong.

WAT JU LEH SIAR IOH POI KHA MA KHA SHA KA JAH BUROM.

———

19 - KA KUHIW BAD I TYMMEN

Shisien ha kawei ka por, la don kawei ka briew kaba kuhiw katta-katta, ka bym ju hun bad sngewtynnat ban iohi ba ki para marjan marpa kin ia shongsuk shongsain, kin bit kin biang, kin ioh kin kot wat ba kin trei kin ktah ruh; lane ban iohi ba kin shu ia shongsngi shongia. Ka isih ruh ban peit ia kito kiba duk ba shitom bad shem lanot jynjar bad ba sah 'riewkynthei. Ka mynsiem jong ka, ka la nang bam kruin katba nangiaid ki sngi ki por. Ha kane ka rukom, ka la nang kham pynsniew ia ka dohnud jong ka man ka por. Ha kawei ka sngi, ka la shongkai ha la phyllaw iing la jong, ka la iohi bad peit kai ia ita i tymmen iba shong iing ha trai kper jong ka hi, ba im ju shong sngi thiah sngi, hynrei i iaid i ieng, i trei i ktah, i khih i ksar bad i im phuhmut phuhmat kyrhai lyngngai man la ka por bad khyllipmat. Wat la

i long iba duk ksew katta katta pynban ka mynsiem jong i ka suk ka kmen ha kaba ym ju don kano kano ka mynsiem pher ban shem ha i. Kumta, ka la sat sia ban iohi ba ita im ju pynpaw khmat sngewsih wat tang shi sien ruh. Naduh kata ka sngi, ka kuhiw ka la sdang ban kren dait kren pharshi haba i tang la iaid lynti nangta na jan iing jong ka, hynrei ita i tymmen im ju pynsngap satia bad i iaid la ka lynti bad im ju pynpaw daw sniew ei ei ruh em halor kata. Da kata ka rukom ka kuhiw ha ka jaka ba kan lehrain ka la nangsat pynban sia. Kumta ha kawei ka sngi ka la leit theh da ki niut ki nier baroh ia kiba ka la sar pynkhuid na la kut la jong sha phyllaw iing jong ita i tymmen. Ka jingsma iwkhong ka la par bad sma sha baroh kiba ia shong hangta. I Tymmen ynda i la iohi ia kane bad i la tip ruh mano ba la leh ia kata baroh, khlem da bun ktien ne kren sniew ei ei, i la shim beit ia la u synsar bad ka khoh Tyrtong ban khat bad leit theh sha kharai.

Ynda kata ka kuhiw ka la iohi ia kata, ka la nang iai bteng ban leit theh man ka step da ka jingthmu ba ha kawei ka sngi te, khlem pep in sa kren ne tim ia ka, bad hangta kan sa ioh daw kumno ban leh. Pynban kata baroh ka jingknmih lynti jong ka, ka la shu long lehnohei, namar ha ka jaka ba kan ioh ia kata ka ktien tim 'tien tla lane ktien sniew na i pynban ka la long mar khongpong, kumta ha kawei ka step ka la ap bha sor ha sanium katba i dang pynkhuid ia kita ki niut ki nier ia kiba ma ka hi

ka la wan theh la dang step phyrngab, Ka Kuhiw kaba la ap thap lypa nangta na sanium ka da kawang ruh ia i shimaw, hynrei donbok ba dang shu lait-thaw ha kaba uta u maw u la shu iaid lait na ka khlieh jong i. Da ka jingkyndit kaba khraw, ita i tymmen i la peit sawdong sawdong hynrei im man iohi satia iano iano ruh kumta i la shu wiat samrkhie bad i la trei la ka kam,

Ka Kuhiw ynda haba ka la lohi ba kat haduh kata ka jingpyrshang jong ka ruh, kam man jop ne sei soh satia ban pynngat ia ita i tymmen ha ka shrip, ba kumta da ka jingsngewrem ka la phet iamrem sha la iing ryngkat ki jingsngew jew mynsiem kaba khraw.

KA MYNSIEM BA LUI LUI BAD BA IAI SHAH KA PYNLUIN BAD PYNLEHRAIN IA KI NONGKAM SNIEW.

---

20 - U KHYNNAH AP MASI BAD U DIENG SOHLANG.

Ha kawei ka sngi khmat Synrai, uwei u khynnah ap Masi u la leit lam ia la ki Masi sha kawei ka them ban pynbam phlang ia ki. U Phlang ha kata ka jaka u lung bha ngir - ngir bad u san bha namar ba ym kham don ba leit ap masi sha kita ki thain. Tang shiphang kita ki masi jong u baroh ki la da ia kdang bad ki

la ia sangeh na kaba bam phlang bad ki la sdang ban ia dem sar-ly-sar ha madan. U ruh ynda haba u la iohi ba ki masi ki la ia dem lut, u la sdang ban iaid kai noh shiphang sha kawei ka khlaw kaba don hajan hangta hi, ban leit kheit Sohlang. Ka dei ha ka por ba u Sohlang u dang sdang ih bha hoin. Na jngai, u tang shu iohi, u la sdang nguid umbiah kdoid-shi-kdoid ba u la i bang than ia uta u soh. Tang shu mar poi hangta ha khlaw, uta u khynnah ap masi u la sdang ban kheit bad bam ia uta u Sohlang haduh ban da pura bad ngiah shoin. U la kheit de shikhung ban leit rah sha la iing. Shwa ba un mih noh nangta na khlaw, u la poi kynmaw ba u dei ban kheit dieng beh masi de katto katne tylli, namaiba kiba rim baroh ki la jot lut. Hadien ba u la shang sharum shaneng um man lap satia uba ibit ne i klai ban kawiat masi. Khatduh u la leit iohi shi lymbung ki dieng Sohlang kiba beit bad jrong bha na kata hi ka jaka ba u la bam soh. Da ka jingkmen kaba khraw u la tur sha jan ban kdiah ia ki. Uwei na kita ki dieng Sohlang uba la kham iaw, u la sat sia bad bitar lep ia uta u khynnah ba u la pynjot ia ki khun ki ksiew jong u ; kumta da ka jingdom u la ong - "Me shisha u khynnah uba da khlem rain sha ba palat bad u bym sngew-nguh satia, nalor ba me la bam ia u soh, me da kdiah bad pynjot pat sa ia ki khun ki ksiew jong nga baroh !"

Haba uta u khynnah u la iohsngew ia kita ki ktien na uta u dieng sohlang, u la sngew rem bad lehrain ia la ka akor, kumta u la phet iam

rem bak sha la ki kynhun masi la jong khlem da kylla dien trai shuh.

U KHWAN MYNTOI UM JU SUIT-KHAI IA KI NONGLEH BHA RUH.

---

21 - U MENDIH BAD LA KA LOK.

Ha kawei ka shnong la don uwei u Mendih uba man ba u wan iing u ju poi da ka said. Ban ia kren ruh ym ia pei shuh la bun satang da ka eit suda. Man ka miet u ju pynkulmar ruh ia ka iing ka sem, ia ki khun ki kti da ka jingleh łam bieit ba lai phew jait jong u. Teng teng u kren ia kane katai bad u kyrkoh u kyrkait, u hylla la kum u bieit shisha. Hvnrei man ka step pat u leh kum u bym tip briew ei ei ruh em shaphang kata baroh bad haba u kren ruh, u kren mian-mian la kum uba tieng ba ioh don ba iohsngew ia ka jingkren jong u. Ha ka jing-shisha, baroh ki marjan marpa ki la iohsngew bad tip lut ia kaei ba u kren ne u leh man ka miet. Lada don ba sneng ia u ha ka por myn-miet kata ka ding ka la kiew haduh janor, hyn-rei lada pynkynmaw pat mynstep u long uba kloi ban kohnguh bad kloi ban bat shkor. Kumta kein ki iaid ki sngi ki iia ha ka jingim jong u man ka sngi.

Kat nangslem, imat la nang myllen. Ha ka jaka ba un nang kylla u la nangjubor pynban.

Imat kita ki ktien sneng ktien kraw ia kiba u la ioh na la kiba ha iing baroh, i kumba um shym niewkor satia ne u shu niew dewthala ei ia ki. Man ka step u kloi ban kohnguh bad man ka miet pat u kloi ban leh - pa-leh biang. Kumta ha kawei ka miet u la dih la bhor bha un nym jin da la poi iing lymda ki lok ki la wan on ia u ha iing. Une la jalweh la kum u wang-shoh-sngi. Tang shu pynrung ia u ha iing, u la sdang pat la ka kam kumba u ju leh barabor, kata ban hylla, ban kynthih, khyriat bniat, kren lai phew jait ki ktien sniew. Nangta shuh shuh u la sdang ban kren sa kawei ka ktien kaba kham sniew bad kaba la ju khein sang da ki khun khasi, ba u pyrta kumne - "Ko jingiap, shano phadon, nga kwah iap noh, nga la bieit ngan leit phet noh . . . . ." bad kumta shi kumta. Ha kata ka rukom, katno ki khun ki kti kiba la ieit hok ia la u kpa ki shem jynjar bad dik shibun eh ; la ki kren ruh um sngap. Bun ruh kiba la ia duh sa ka thiah ka dem aram mynmiet kumba ju leh lem ki briew baroh, namar ki pat ki la hap ban ia shad shrieh lang baroh baroh shimiet. Kumta ha kata lei ka miet ym don ba nang thiah shuh ba ki tieng ioh u phet shisha kumba u ong. Katba kan da pyllait kata ka bor jadu myntor jong u khawiang, u syiar u la da kynih bad ka bneng ka la sdang shai. Ka por kam ju ap iano iano, ba kumta ruh uta u lok u la dei sa ban leit jingleit noh, hynrei shano kein un leit lah haba khlem thiah khlem dem, baroh shimiet ? Kumta u la iohsngew lut ia ka jingktha ka khlieh ka reng,

ka met ka phad, bad ki jingpang ki ksah ki mat baroh. Dei hangta ba u sdang ban ud - "Ani ko kmie ! nga sngew-shitom eh to ia leit pynshim dawai kloi ioh nga iap". I Men-kmie iba la ioh ia ka kabu kaba biang, i la ong - "Kumno kumta kpa ! phi ong ba phi la kwah iap noh, te balei pat ? "

Uta u mendih da ka jingsngewrem bad lehrain than u la shu iada 'rapjot da kaba shu phlan duman - "Mynno nga ong," bad u da tap artat khlup da ka Nep-bah baroh shi rynieng namar ka jingiatip lem ka la tynrah jur bad ngam haduh ki khlien shyieng.

NGIM JU TIENG WAT IA KA JINGIAP HABA NGI DON HA KA SHONGSHIT, HYNREI YNDA NGI LA KYNDITBYNRIEW NGI SA SDANG BAN HER SYRNGIEW.

---

22 - U MANGKARIANG BAD KA IAISHAH

Shisien ha kawei ka shnong, la don arngut shi tymmen kiba ka kyrteng jong ki ka long U Mangkariang bad ka Iaishah. Ka Iaishah ka long ka briew kaba bha katta katta ka bym ju kwah ka iania iamai, ia tim ia tla, ne ban kren ktien sniew ktien smeh iano iano ruh. U Mangkariang pat u long u briew uba pun tang ki jingmut sniew ba harjait bad uba sngewtynnat tang ban thud kynroi bad wad daw.

Man ka sngi, ka iing jong ka Iaishah ka long kaba jar jar bad shong suk shongsain tynrei man ka janmiet pat tang la wan poi u Mangkariang ha iing, la long ka thma bah thma san ha kaba yn iohsngew sa tang ki ktien sniew ktien smeh ba bun jait na ka shyntur jong u. Baroh ki marjan marpa ki la shaiong ngain ia ka jinglong jong u.

Ha kawei na ki janmiet, u tang shu poi tiap ha ing, u la sdang ka thud kynroi ia la ka lok. U la hylla u la kyrhuh da ki ktien jakhlia ba lai phew jait. Hangta u la sdang ruh ban dat ia ka Iaishah ka ba pli. Wat la ka jingshoh jong u ka long kaba kham eh bad ka shyllangmat ka la pait snam, pynban ka Iaishah, kam nud ban hylla ne pyrta briew namar kam kwah ban thad ia la ka jong ka iing ka sem, namar ka kwah ba u lok jong ka un sa kylla ha kawei ka por. Kumta ka la shu iam sok-shi-sok ha lade hi ia la ka jong ka jingshem lanot.

Ynda haba u Mangkariang u la iohi ia ka snam ba ka la tuid bad jaw na ka Shyllangmat jong ka Iaishah, u la sdang ban babe bad sngew synei ia ka, namarba u la shu leh sat khlem daw ia ka. Ka jingiatiplem ka la dung ngak ha u dohnud maw jong u bad u sdang ban sngewlem ia ka, u da shim ruh ia ka ban pyniad ia ka khmut ka khmat ba la bit snam, bad u da pyntah dawai artat. Nangta u la sdang ban pan map na ka, uda ong - "Kmie baieit, map ia nga, nga la sngewthuh ia la ki jingbakla baroh, bad wat nym iathuh

briew kein hano hano ia kane baroh kaba la jia."

Ka Iaishah ka la phai sha u ryngkat da ka jingwiat samrkhie rymmuin, ka da ong - "Nga kloi ban map ia phi naduh la ka doh-nud, khlem da kynmaw shuh ia kaba la jia baroh, wat U Blei uba long u Nongthaw u Nongpynlong U dang don ka jingmap wat la ngi la leh pop katno katno ruh; kumta kan ch aiu ia ngi ki jingthaw jong U ban ia map para mangi. Kumta nga phla ia phi ba nga la map bad klet lut baroh, kawei ruh nga kwah ia phi, ka long ba phin dwai ruh ha U Blei ba un map kumba nga ruh nga la map. Tang kawei kein ka long ba phi ong ba ngan nym iathuh briew ba phi shoh ia nga, ho-oid nga kular ia kata, tangba kumno kein kin ngeit wat lada ngan phlan duman? ka Shyllangmat hi ka la dep phla lypa ia kata. Tangba to koit kam pher, kumba phi la ong ba phin kylla, kumta ai ba ki briew kin kren ia kaei kaba ki tip, tang ba ai ba ka jing-long jingim jongphi kan sa syrdep hi ia kita ki jingjot jingpei baroh.

U Mangkariang da ka jingsngewsih bad sngewrem U la shu sngap noh jar bad u la kut jingmut ruh ban kylla noh nadong sha-dong bad ban bud ia ki jingpyni jong ka Iaishah.

KI KAM HI KI SAKHI IA KA JING-LONG JONG NGI.

---

23 - U KPA BAD LA KA KHUN ALHIA.

Uwei u kpa u ba la sngewsih bad khuslai shibun eh ia la ka jong ka khun, namar ka jingjaituh bad alhia jong ka. La u kren u pyni ruh long lehnohei, ba kumta u la shu sngap mynthi noh namar la salia ban ia bun ktien ia ka juh shi ka juh man ka sngi. Ka long ka khynnah ka bym ju sngewtynnat ban trei ban ktah ha iing ha sem lane ban iarap kam lem tang khyndiat ia la ki hynmen ki para kiba trei shitom kum ki 'Si Bordi. Man ka step ka khie haduh ba ynda la ih sha ih dud ki para, bad ka sa shu dih suk. Mar iadep dih sha pat, phim iohi shuh ia ka, ka la her bad jah jlang ban leit kyntiap iing briew lane leit shong lorni briew ha Baranda. Ynda ka la sngewba la thngan pat ka wan beit ban tynruh khiew ja khlem da tip la ka jingtah ka la ih ne kam pat ih ruh ; hynrei ka bam beit bad khat la ka khat na ding puk puk. Hynrei tang mardep bam pat khlem da ap ban da niad pynrkhiang ia la ka kti ruh, bran ka la da phet. Kumta, dei sa tang ha ka por bam ba ju lah ban shem ia ka. Kumne ki sngi ki snem jong ka ki iaid ha ka jinglong samla jong ka.

Ha kawei ka sngi, ynda haba u kpa u la iohi ia kata ka jingleh jong ka, ka jingjaituh alhia, bad jingsaitlah, kumta ha kawei ka janmiet, katba ka nangwan bam, u la kren bad kynshi ia ka jinglong jong ka, u da ong - "Ba phan da la kynmaw sngi ia la ki kam kumba pha kynmaw ia ka bam te, kat kaba pha ang

ngan jin da la pynbiang .... hynrei ha pha pat la kum ka 'Nai dong kaba katba dang puh dang dain ki briew, ka phet lai lum lai wah hynrei tang long ym pat long bha u jingthung ha lyngkha dei maka kaba nyngkong eh ban ioh bam".

Kata ka khun alhia ka la leh kum bym salia, ka la bam la ka bam ha ka jingshisha kata ka jingkren u kpa ka la thar bad ngam ha ka dohnud jong ka.

DON KI BRIEW KI BYM JU KWAH BAN PYNSHITOM IA LADE NA KA BYNTA KA KAM HYNREI KIBA NYNGKONG PAT BAN DAWA BAINONG.

---

24 - KA NONGPEITKOT BAD KA NGEIT.

Uwei u briew uba kyrteng u Manbha, tang na ka bynta ka kam, u la hap ban iehnoh ia la ki khun ki tnga ha la shnong katba um pat ioh iing wai kaba kham paka. Kumta u la sah tang marwei ha sor Shillong bad u la leit shnong shisien-shi-taiew lane tangba u ioh shuti.

Ka tnga jong u ka Ngeit, ha la shnong ka ju pyrkhat khuslai shaphang jong u. Ha uwei u bnai une u lok jong ka um shym la wan mih sha shnong la kumba ar taiew tam ei ei, namarba u bun kam eh ha ophis. Kumta u la shu phah tang ka pisa. Ka pat ka la pyrkhat ba ha leh u pang ne u khlem da wan shnong.

Kumta ha kawei ka sngi, ka la kut jingmut ha lade hi ba kan kham bha ban shu leit phah peit noh ha i Kong Shemphang; namar ba i long i ba la bna nam ha ka jingtbit bad jingnang jong i. Tang mar ia poi, ka la batai ia i kumno ba ka mynsiem jong ka kam ju shongsuk, ka shu dap tang ki jinpyrkhat khuslai ba har rukom ia la u men kpa. Kumta ka ong ruh - "Tip jia aiu ia u, u Pang ne kumno? namar mynta u bnai lei la artaiew tam u khlem da wan shnong. Sngewbha seh kong pynpeit lem noh phi."

I Kong Shemphang ruh mar kumta i la sei ia ka kot khalai na khlieh thiah bad hadien ba i la dep thnum byrtong aiu re, i la phriang ia kita ki kot baroh ha Byrni. Tang mar ia dep phriang i la peit lieb sha ka bad i da wiat muin, i la ong artat - "Sngewsynei hep ia phi, shish une u lok jong phi te u la da don briew te shawei ! u lah klim ia phi ! te kumno heit phim khuslai? Une ei hangne bad ka briew ruh kaba u ia trei lang hajuh.

Da ka jingshaiong, ka la pdiang ia kata ka jingong. Tang mar ia iohsngew ia kita ki jingbatai jong i kong Shemphang, ka dohnud la kum ba dung da u 'Nam sarang ngak, ka la shu thangiong ngain bad ka mynsiem jong ka ruh ka la kiew haduh janor, bad ka la mih noh artat bak na iing jong i. Tang mar ia poi ha la iing, ka la shim ia u khulom bad kot sada, ka da thoh ia u da ki ktien kiba khor bad ba khlem akor, khlem da wad da thud shuh ia

ka daw bad ia ka jingshisha baroh. U Manbha pat tang shu ioh ia kata ka shithi bran bran u la wan mareh sha la shnong ban kylli na ka ia ki jingshisha, na ei ba ka tip bad mano ba la iathuh ? Nangta ruh u la pynshai ia ka ba kam shym long satia kumta bad ba um ju don kum kata ka mynsiem sniew. U ong ruh ba u dang ieit bad kynmaw hi ia ki khun bad ia ka ruh, um kwah hi ruh wat tang ban mih na la shnong hynrei tang namar u khaw ym banse. Ka Ngeit pat khlem ai lad wat tang ba un kren bha ia ka jingshisha baroh, ka la beh jyndat ia u na iing bad khlem da shah wat tang ba un kren ia la ki khun ruh. Kumta u bapli, da ka jingjaw ummat, um bansc ban phet bad leit sah noh sha iing kur. Nangta u la leit phai noh sha Shillong ha ka sngi kaba bud ryngkat bad ka jingsngewsih kaba khraw.

Hadien katto katne bnai, ynda ka Ngeit ka la leit sha Shillong, ka la sdang ban kylli ia kita baroh na ki para lok kiba ia shong ia sah marjan bad u, ka la sngewthuh lut mynta ba kito baroh ki jingbatai ka Shemphang ki long tang ki ktien phlan duman, ki bym shongnia bad kiba khlem nongrim satia ; ka shem ruh ba u lok jong ka, u khuid u suba kumba u ong. Kumta ka la sngewsih pat ia la ka akor bad ia ka jingngeit bieij jong ka baroh. Ha kawei ka sngi ka la leit pan map na u, ia ki jingbakla jong ka baroh bad ka da khot sngewbha ruh ia u ba un wan phai pat sha la ki khun ki kti. Hynrei u pat u la ong - "Ho-oid. nga, kloi ban map ia phi bad ban wan pat sha iing, hynrei kumno

kein u briew uba la klim un lah ban wan pynbyrsieh ha ka iing jong phi ?"

Ka Ngeit da ka jingsngewsih bad sngewrem ka la shu sngap jar khlem lait ang shuh shiphang. Ka jingiatip lem ka la tynrah bor bah ha ka jingsngew jong ka, ia la ki jingbakla baroh kiba ka la leh, ho-oid wat la ha kaba khatduh ki sa ia poi pat sha ka jingiasngewthuh jingmut biang.

KA JINGNGEIT BIEIJ KA PYNPRA SHI IING SHI SEM.

25 - KA NONGTHOH TIEM BAD U KHYNNAH RIT.

Ha kawei ka sngi kawei ka briew kaba paw bha ha ka kit niam ha la shnong, ka la phohsniew ka jingphohsniw kaba sngewtynnat bha mynmiet, Kumta ka la pynkup sha ka Tiem. Ha kata ka sngi ka la thoh bun nombar bha bad ka pisa ruh ka la pynlut la jhor, da ka jingkyrmen ba kan sa kit. Kumta kala phah thoh sor sor ha uwei u khynnah rit bad ka da ong ba la shibit ruh un sa wan iathuh ia ka dei katno. Ka da ong ruh ba lada don i bah (kata ia u lok lok jong ka) te wat hylla mo sngap jar bad ngan sa ai ia phi shi tyngka lada dei bad lada lait ruh ngan ai bai leit ia phi shi suka. Uta u khynnah ruh u la kohnguh ia kata ka jingong jong ka bad bran u la leit ban pynthoh.

Ynda jan miet uta u khynnah u la leit sngap nombar kumba la bthah ia u da kata ka briew. Tang mar ia tip nombar, u la wan mareh bran bran ban iathuh ia ka. Tang mar rung ha iing jong ka umlap ba iohi ia ka jingai dak kata ka briew ba ka pynsangeh ia u ba don i men-kpa ha kamra sum ; u pat namar ba u la kyndeh eh, u la da pyrta shongshit naduh tyngkong, "Kong lait shi khnam phi, namar phi khlem da khan bha." I menkpa iba dang sait kjat i la kyndit bad lyngngoh ia la ka menkmie ba kum maka ka briew kaba kit niam ruh, mynta ka la phai sha khlaw. Kumta u la sngewsih katta katta tang ba u leh kum bym tip ei ei, u shu ap tang ia ka por kaba biang ban ai jingsneng.

Ka menkmie ynda la wan u men-kpa na kamra sum ka la pynieng la ka khlieh dngung, namar ka la mut ba un sa ong ei ei ; pynban u pat u leh kum bym tip ne iohsngew ei ei. Kumta ka la hiar mynsiem pat ba ka la kmen namar ba u khlem iohsngew ia kata baroh. Ynda jan miet ha ka por bamja, i men-kmie i la khatja bad ynda dep i la ap ia u kpa ba un duwai ; pynban u kpa ha ka jaka ba un dwai, u la bam la ka bam kumto ha kaba i kmie i la lyngngoh bad i la kylli ia i kpa - "O Balei phim da dwai kpa ?" I kpa i la peit sha i bad i la wiat muin i da ong - "Kan myntoi aiu kmie ban ia kynmaw Blei tang ha ka por bam hynrei baroh shi sngi pat, ngi long ki nong die Blei !".

I Kmie da ka jingsngewsih bad sngew rem

kaba khraw ia la ka jingleh, i la shu dem ngun khlem lait ang shu wat tang shi kyntien ruh namar ka jing-ia-tip lem ka la pynrem jur ia i namar ki kam ba i la leh.

KABA EH IA NGI BAN SHAKRI AR KYNRAD

---

26 - KA NONGLEIT BAISKOP BAD LA KA PARA

Kawei ka briew kaba ju leit Baiskop bha man ka sngi thop khlem pep khlieh la ka sngi, ka ju pan pisa ruh na la u lok ka da ong ba kan ioh thied jingthied. U ruh namar ba u shaniah bad u ngeit ba um ju kham korbar ia ki kam iing kam sem, kumta um tip wat la ka thok ne ka shukor. Kumta u sei beit man ka sngi kat kaba u ioh kamai ci nangne nang'ai bad um ju kham bat ha lade. Kata ka lok pat, ha jaka ba kan thied ia ki jingdonkam ha iing ha sem, ka pynlut kai pynban ha kaba leit Baiskop shaid-shaid shew-shew bad la ki lok lymne ha ki dukan sha ba-pher-ba-pher.

Man ka janmiet ba ka wan phai pat sha la iing, ia ka jingtah jingber ka leit khrong na la ka para, khnang ba un nym tip u lok. Ha kawei ka sngi, ynda haba kata ka para ka la tip lut ia ki jinglong jong ka baroh, ka la ong ia ka. "Ka briew aiu kum mapha, kaba yn leit Baiskop

don pisa, hynrei ban thied jingtah pat ia la ki khun ym don ! khie phet ngam ai".

Kata ka hymmen da ka jingsngewsih bad sngewrem ka la phet jyndat sha la iing bak khlem da phai ktien wat tang shi kyntien ruh.

NGI LAH BAN THOK SHIPHEW SIEN HYNREI SHISIEN KA SNGI BAN DIE TAT IA NGI HA KA LEHRAIN.

———

27 - U ARPHONG BAD U KHYNNAH DRAIBAR

Ha kawei ka shnong kaba ym shym da jngai than na Sor Shillong, la don uwei u briew uba kyrteng u Arphong. U la long uba dap ba biang bad uba don burom surom bha kumba la niew da kita ki briew kiba shong ha kata ka shnong. Ha man la ki kam u long uba ha khmat eh ban pynpaw ia la de. U long ruh uba ha khmat eh ban pynpaw ia la ka jingkit khia niam lane wat ha ki kam shnong kam thaw kumjuh. Kumta u long u briew uba la shaniah lut da ki briew jong kata ka shnong bad ki peit sha u kum uwei na ki Nongialam jong ki.

Ha kawei ka sngi, katba u dang ia shongkai baroh shi tymmen ha iing shetja. u la ong ia la ka men-kmie kumne- "Nga tharai kan jin da la bha shibun ia ngi ban thied noh da kawei ka

kali lilam khnang ba ngin ioh pynkit phan, ha kum kane ka por ba kiew than ka bai kali, ym dei kumta kmie ?"

"Sngew dei kein ban da ioh, ka da bha eh hi kein ym tang ban kit phan hynrei ka leit ka wan ruh kan kham aram haba don la ka kali ! Tangba naogno kein ngin ioh kata ka kali lilam ?"

"Oh sa ia kata ruh, haba don pisa te ha kano kano ka por ioh beit seh ! Kato phi ka kali jot u bah Li ruh kaba u nang tyrwa die."

"Phin ong kumta, kata te leit ia kren noh pynban da kata, ieh ngin sa ia maramot hi kein, ym dei kpa ?"

"Lada phi ong kumta, te lashai lashai ngan leit ia kren noh," kren pynskhem i kpa.

Kumta ha ka sngi kaba bud u la leit sha iing u Bah Li bad hadien ba u la dep ia kren ia ka dor ka mur baroh, ula shim ia kata ka kali jot jong u. Khnang ban pynbha ia ka, u la thied da ki tiar na uwei u khynnah Draibar uba na Shillong; khyndiat khyndiat man u bnai bad shen tang hadien katto katne bnai kata ka kali jong u ka la long kum ka kali thymmai. Naduh kata, ka kali jong u ka la iaid beit bad u la ioh ban pyntrei kam kumba u la kwah.

Hadien katto katne por, uta u khynnah Draibar u la wan kai biang sha iing jong u. U la tyrwa shuh shuh shibun kiwei pat ki jait tiar kiba thymmai tangba ym dei ki tiar kali. Uta u briew u la ong - "Ngam ju thied phi kum ia kine ki martuh, ba sngewsait met pynban."

Uta u Draibar u la peit sha u bad da ka jingdom u la ong - "Phin ong kumta ba phim ju treh ia ki martuh ! Hynrei nga pynkynmaw ia phi, ba ka kali kaba la bsa ja ia phi, mynta ka shlei da ki tiar tuh suda. Nga dang kynmaw ruh ba dei maphi uba la pynshlur ia nga ban pyndap tiar ia ka kali jong phi da ki tiar tuh."

Baroh ki lok, kiba la tip ia ka duh ka dang ki la lyngngoh lut ia ka jingpyrshang jong u, ban pyniap jubor ia ka jingiatiplcm, la ka khura ia ka mynsiem jong u man ka por.

HA KI ARPHONG, KA KTIEN BAD KA KAM KIM JU IA IAID LANG.

---

28 - ARTYLLI KI KSEW BAD KA MIAW.

Shisien ha kawei ka sngi ba shit bha ka bneng, artylli ki ksew kiba na ka juh ka iing, na kaei re ka daw ki la ia dait ia lympat haduh ba ki la ia jaw snam bad la thait bha ian. Ha kata ka por, kawei ka Miaw, kaba na kawei pat ka iing ba marjan, ka la wan hajan. Tang shu poi hi tiap, khlem da kylli ne tip ia ka dang ka wai, ka la shri ka la kbain, ka la tim, ka la niew ia ki baroh arngut ; kada kyn-aw haduh ba kita ki ksew ki la sngew salia bad sngewkyllut. Kumta ki la beh noh ia ka bad kida ong, "khie phet sha la iing pha ka kynthei lorni, pha wan korbar sa ia ka kam jong ngi ki rangbah ruh." Ka pat ha ka jaka ba kan sngewthuh

lane sngewrem, ka la nang pynjam shuh shuh pynban ia la ka tyngam ryngkat bad ka tim ka mai, kada kyniw kynshi,

Kumta kita ki ksew baroh ar, ki la bitar lep, pum baroh ar ki la sied ha met jong ka trait. Ki la ktha syndon na ka khlieh haduh ba kan da iap syndon soit.

"YM DEI BAN TUR RUMA, HA KAJIA MAJIA KIWEI."

---

29 - U THUDKYNROI BAD LA KA LOK.

Ha kawei ka shnong, la don uwei u briew uba kyrteng u Thudkynroi bad la ka lok. Naduh ba sdang kim long kiba ia shong suk shongsain kum kiwei pat ki iing jong ki para marjan. Man ka miet, ynda u la wan jingwan, u ju wad kynroi ia la ka lok, khamtam eh ha ka por bam por dih.

Ha kawei ka janmiet katba ka lok ka dang ot-doh ha dpei iing shetja, u Thudkynroi u la rung lot ha iing bad hangta hi u la tim la tla ia la ka lok da kaba ong - "Balei pha thad lut ia ka doh, pham tip ba ngam ju bam doh tyrkhong, ne pha mut ba phan bam tang ialade marwei ? Balei pham shu shet tylli bad lada don kam yn sa shu ot nangto ?" La byrthen u Thudkynroi. Nangta u la lied ia ka Jyntah kaba dang thnam ha Ding, hangta u shem ba shet

tang da ki khlein suda namar bym long thad, hangta ruh u la sdang pat ban wad dong da kaba ong - "Balei ? pham ju tip ba ngam ju bam doh khlein ?" Khui khui u la leit beit sha kamra thiah bad u la thiah khlem bam khlem dih wat la ka lok ka la khroh bad pan map ia ki jingbymtip jong ka ruh. Ka lok jong u ka la dap da ka jingsngewsih kaba khraw ka bym lah ong shuh, namar ka dei ka briew ka bym ju kwah ban pynsngewsih iano iano ruh. Shiteng synia, katba ka lok ka nangiap iohthiah bha, u Thudkynroi u la khie sor namar ba la pyrhut ka snier, bad u la sar pynkhuid baroh kita ki khlein ki sbur na ka Karai. Hadien kata u la leit thiah noh khop kum u bym bna ei ei.

Ynda ka lok ka la khie mynstep, ka shem ba kata ka khlein kaba ka lada tap bha khop hapoh Karai ki la lut baroh ; kumta ka la shu wiat ha lade hi hynrei khlem da kren ei ei ruh ba ioh u sa tim sa tla. Nangta ka la pynkloi lan la ka shet ka tiew, ka da shet jyntah ruh da kita ki doh thad. U lok ynda u la khie, u la tim la tla biang ia ka ha ban da suwan, ba ka shet da kata ka dohthad, bad u la ong - "sa bam hi ma pha marwei !" bak u la mih jyndat na iing ban leit kai noh. Ka lok jong u ka la mareh bran sha dukan ban leit thied noh da ki dohkha khnang ba yn lait na kata ka jingshah tim shah tla. Ynda ka la wan phai ka shem ba ula da dep bam ja, shitir ka doh thad ka bym pat da tyrkhong bha ruh ka la duna, kumta ka la sammut ha lade hi tang ba kam nud ban pynpaw. U Thudkynroi, u la tur hajan ban peit

bha aiu ka wan thied, ynda u la shem ba ka la sei da ka Dohkha, hangta u la sdang biang pat ban kynroi, da kaba ong - "Ngam ju bam kato ka dohkha ba sma iwli, bret sha lait kan bam ei ka ksew !" Bak u la phet sha jingthiah bad u da tap-op da ka Nep la kum u bym nud wat tang ban iw ia ka jingsma jong ka Dohkha ruh.

Ka bapli ka lok kala shu sngap la ka sngap khlem da nud ai ktien bad ka la shu sdieh ia kita ki Dohkha. Ynda la ih lut baroh, ka la thep ia ki ha Duli. Nangta ka ia leit tong um noh shwa na Pung. Ynda ka la wan phai, ka la jngoh shwa ia kita ki Dohkha la ki don katjuh ne ki duna. Kaba phylla ka long ba baroh ar tylli ki khlieh ki la jah rngai katba ka Duli pat ka khang khop khop kumjuh. Hangta da ka jingdom bad da ka jingbym lah shah shuh ka la pynmih madan artat baroh, ka ong - "Me shisha te u 'riew khlem rain, kumno me ong ba mem ju bam kat kiba nga shet baroh, pynban mynta pat khat-ei i kum ban khuid lut da kat ka ha buh, ban ma nga te shisien ba nga la ong, wat tang ban peit ruh ngam kwah snuh ; hynrei ma me pat te bad ka ong ngam bam bad ka nguid pat jlek jlek."

Hangta da ka jingsngew kynduh ia la ki ktien bad ki kam ba u la leh, u la shu kren iaJa 'rapjot da kaba shu kren mynthi - "mynno nga bam ma nga pha, pha da tip !"

"Em phim ju bam, phi shu nguid kein." la jubab pat sa ma ka.

Da ka jingsngew lehrain ka bym lah batai

shuh, u la bynniaw ia la ka jingkren sarong palat la kumba sangdud ka miaw, kumta da ka jingjew mynsiem u la phet iamrem kdur sha la iing kur.

"U KHLEMRAIN U TURIAP SHA KA JAHBUROM."

---

30 - KI JANAILAR, U MASI BAD U KHLA

Ha kawei ka Pyntha la long shi-lymbung ki ki syntiew Janailar. Kine ki phuh itynnat bad im suk im sain kynjai tang baroh shi jait. Ha kawei ka sngi ba rang bad ba phyrnai bha ka bneng khlir khlir, uwei u Masi u la poi iaid bam phlang sha kata ka pyntha ba phuh kita ki Janailar. U tang shu poi tiap, u la kalain la u tdong bad u la pyrsad phia nangta badbhut-badphut u la dait ban bam ia kita ki Janailar. Hangta kita Janailar, ki la ud la iam bad ki la kyrpad ia u ba un map ia ki bad ba un leit noh sha kawei pat ka jaka. Uta u Masi u la leh kum bym ioh-sngew bad u la dem khui bad u da rat ruh ia ki naduh tyllong. Ynda janmiet une u Masi u la leit phai noh sha la sem. Ki Janailar ki la ia-lum ban pyrkhat da kano ka lad ban lait na uta u Nongshun. Katba ki dang ia-lum kumne, uwei u khla uba dei iaid lynti nangta, u la ioh sngew ia ka nia jong ki bad ula sngap bha kliaw. Uwei na kita ki syntiew u la khot ia u bad hadien ba u la dep iathuh lut ia ki jingjia

baroh, nangta u la pan jingiarap na uta u khla bad u ruh u la kohnguh.

Ha ka sngi kaba bud, uta u Masi ula wan biang sha kata ka pyntha ban wan bam shngiam ia kita ki syntiew, katba ha kata ka por u khla uba la shong ap thap lypa ha jan, bluit u la mih kynsan bad trait ula rynsied ha ryndang bad u la pyniap syndon ia u Masi. Shwa ba un iap, uta u Masi u la ong ha lade hi-"Kok khai ! nga u bym sngew lem ia ka jingud jingiam jong kiba rit bad u bym hun ban bam tang kat kaba ioh ha la shnong ; nga la dei hok hi ban iap kumne."

"KI UMMAT KIBA SHAH BANBEIN KI LONG KIBA TRIEM".

---

31 - KA NONGDIE KYIAD BAD LA U LOK

Kawei ka Nongdie kyiad kaba la kamai pisa shibun da kane ka rukom. Man uwei pa uwei u Nongdih la u long u Nongtrei Ophis ne u Nongbylla sngi ruh mar ia kut u bnai, shwa ba kin leit ai pisa ha la iing ki da rung ban leit ai shwa ha Dukan jong ka ; lym kumta kin nym ioh kyiad shah shuh hadien. Kumjuh ruh u lok jong ka, u ju leh kumta ha Dukan jong kiwei namar ba um ioh na Dukan ka lok. Ha kawei ka sngi kut bnai, ynda baroh arngut ki la ia poi lang ha iing, kata ka lok ka la pan ia ka tulop na u. Hadien ba ka la niew ka shem ba shispah ki la duna na kaba dei ban ioh. Ka la tim ka la

mai ia u ha ban da biang, bad ka da pynthiah ia u ha madan ba siang tang da i Byrni jot, ka da ong "Thiah hangto kum u ksew, khun ka nendih iap, ka tulop ha ka jaka ba men wan rah lut sha iing pynban me leit ai shwa ha ka Nongai bam ia me ba kan ea bate bad kaba tam men sa wan ai ia nga, khun ka khlem rain."

Uta u lok uba la shu sngap bad shong kli kti ha kyndong, u la sngewdom bad mar kumta u la ieng joit bad ka kyrdem kjat artat u da ong "Kaba dei kmie kata ba phi ong, hynrei phi la ju poi pyrkhat pat ia kito ki lok bapli kiba ju wan dih na phi ba kum ha kane ka miet hi ki ruh ki ia shah ia ka juh ka apot bad ki shah kren kum juh tang na ka bynta jong phi ?" Kata ka lok ka la sngewrem bad kynduh ia kata ka jingkren jong u lok. Naduh kata hi ka sngi kaba bud, kata ka briew ka la kut jingmut ban nym die kiad shuh bad kumjuh ruh u lok jong ka u la nang kylla suki-pa-suki.

"DA TBA LA KA LYNGTHOHDOH IOH KA KYRTOH PYRDET."

---

32 - KI KMIE KI KPA KI LONG KA IIT KHMIH

Ha kawei ka shnong la don shisien arngut shi-tymmen, kine ki la don la ki khun ki ksiew parum pareh. Ka rta jong ki ruh ka la nangiaid sha khmat bad ka bor pyrkhat jong ki ruh ka la

nang khlain bha ha ka jinglong rangbah ba pura rta. Ha ka jingshisha, ka jinglong jingim jong ki ka la dei ban long ka nuksa ia la ki khun ki ksiew bad ban ialam ia ki ha ka lynti kaba dei bad ba donburom khnangba kin nang ban burom bad sien syntiew ia ki lane kin shynrain ia ki kum ia ka sngi u bnai. Pynban kaba phylla ka la long ha kine ki arngut shi-tymmen, ba u Men-kpa man ka sngi u im tang ka khalai bad man ka miet pat u lap miet tang ka sum Jawa la kum u 'Niangpata. Kumjuh ka la long ia i men-kmie jong u ruh ba man la ka sngi i la shu pynlut por tang ha ka leit peit kai Baiskop bad ka thoh Tiem. Man ka miet pat, ynda la wan iing u men-kpa, i men-kmie i ju tim ia u da kaba ong - "Me te tang ka dih, imat lada mem ioh dih i kumba men iap noh." U Men-kpa u la peit dom bad leh bitar ia i, u da ong - "Pha pat tang ka leit peit Baiskop man ka sngi, imat lada ym poi Baiskop te tang ka ja ruh pham kwah bam, haduh ba pha la klet wat ia la ki khun ki ksiew ruh."

"Nga mat leit me ong, me mut ba ngan shu shong khop tang ha iing ?"

"Pha ruh wat ju tuklar ia ka dih ka bam jong nga." U la ong pat.

Kumne man ka miet ka ju jia kum kane ha kata ka iing, hynrei khatduh pat baroh arngut ki ia poi pat sha ka jingia bynniaw shaphang ka jingduh ne jingioh tiem.

Ha kawei ka step, iwei i tymmen iba la ju ioh sngew ia kane ka jingiakajia man ka miet, i

la wan kai noh da kaba i mut ban sneng ia ki baroh arngut. Kumta i la ong - "Hato kumno phim ia lehrain ban ia nia iamai bad ban ialeh kum kine ki kam khyllah sngi, la u shynrang la ka dih bad ka khalai lymne ka kynthei ruh la ka leit Baiskop la ka thoh tiem ; hato balei sha phim da ia pyrkhat noh, ba katne ki khun ki ksiew phi la ia don ryngkat bad ki pyrsa kurim ruh kine. Mynta lada ki ruh kin bud hato kumno kan jia ia ka iing ka sem jong phi hadien habud ?" La pynsneng lem ita i tymmen bapli.

"O haba ki la ia tip ba nga kaba sniew, nga kaba khalai, te wat ia bud kein, ieh nga mat pop tang ma nga." Kren khyllew shongshit ita i men-kmie khlem da pyrkhat bad pynshongnia bha kat ia kita ki ktien shongsbai jong i bapli i tymmen. La i phai sha u men-kpa jong ka ruh, u ruh u kren hi ia ka juh ka ktien bad u leh men sneng pynban ia kita ki khun ki ksiew bad ki pyrsa kurim de.

Nangta ita i tymmen i la ong pat - "Lada ka shu long bad shu biang tang katba ong ma phi, te ka biang, hynrei ioh ba hadien phin sa babe kylla kein".

I men-kmie hi iba kham leb-leb, i la ong pat - "ia u briew uba kwah kylla sniew te mano ban leit lah pynkylla, ynda ong eh ruh um rat da ngeit hi te." Kren shongshit khlem da thew pylla bha ita i men-kmie.

"Wat ju ong kumta," la ong pat i tymmen, "Ba haba phi kiba la long kum ki kmie ki kpa, lada ka lynti ha kaba phi la ialam ia la ka iing

kȧ sem ka long kaba bha, ngam tharai ba wat la u briew uba sniew katno katno ruh ba un nym kylla bha pat tang namar ka jinglehrain bad tieng burom ia phi . . . ."

"Hu," la knieh ktien pat ita i men-kmie "to ia katta katta phi, ka bym ia sngewthuh shuh la ka jingim te ka mat ia dep seh, ia i khunlung ne." Kren khluit ita i men-kmie.

"Te kata katba phi ia sngewthuh hi kein, ngan ong aiu ma nga lei, hynrei nga shu pynong kein ba phin ia sngewthuh, ioh phi sa ong pat ba ngam ju pynkren pynsneng lem." La ong ita i tymmen.

"Hu-u-u, ynnai ia sneng ia nga mano mano ruh, ich nga mat long katba long, ynda nga poi Bneng nga poi hi bad lada nga poi Dujok ruh nga poi hi. . . . ." La kren jyndat tbuk khait ita i men-kmie.

Ita i tymmen hadien ba i la iohi ba ym dondor ne seisoh satia ban sneng ban kraw ia kum kita ki jait briew, kumta i la leit noh sha la iing.

Ha kawei ka por, hadien katto katne bnai na kata, uwei na kita ki pyrsa kurim jong ki, u la jah miet. Ka dei ruh ka sngi ioh bainong. La ki ap katno katno ruh um man poi iing satia. Ki la lyng-a bad pisa namar ka jingjah miet jong u. Khatduh ynda la miet bha ki la ioh sngew ia ka sur kum u 'Laren ha Baranda, ynda ki la plie hadien ba ki la sngewthuh ia ka ktien jong u, ki shem une la jalweh kyrngeh la kum u Wangshoh-sngi namar ba u la buaid palat. Ynda ki la pynrung ia u ha iing bad hadien ba ki la

ia shongkai shiphang, uta u pyrsa kurim u la kham tip briew bad pynngad malu-mala. Ka khun jong ki kata ka lok jong u ka la pan pisa na u ban ion thied ioh pet lashai, bad ban ioh khein iohdiah lypa ia ki pisa ki briew, u la phai sha ka bad u la sei shi-kham da ki slip tiem. Baroh kata ka pisa kaba u la ioh imat u la pynlut lut ha kaba thoh team bad leit kroid lut. Hangta kita ki tymmen baroh arngut ki la sneng ia u, ki da ong - "Balei pyrsa phi leh sat katne katne eh ia la ka met, shish kane te kaba sniew wat ju mlien haba phi la don la ki khun ki kti ruh phi khlem pyrkhat shuh, kumno kein kan long ka iing ka sem jong phi la shai la shi sngi?" Ki la iasneng lang baroh arngut.

"Kiaw, thaw," u la ong u da phai sha ki, la ki khmat kine lieb-lieb la kum uba dang shu kyndit ruma, nangta u la ong pat - "kata ka jingsneng jong phi kaba da dei shisha shisha bad nga kubur ia kata ; hynrei lada nga phai pat sha phi hi baroh arngut ki kam jong phi kim shym da ia pher eh na kaei kaba nga leh. Nga tharai lada ka long shisha kumba phi ong, phin jin nym da la nud ban leh ia ka."

Kmba dung da u 'Nam sarang ngak ha ka dohnud jong ki baroh arngut, shi kyntien ruh kim lait ang shuh bad ki la shu ia dem phar sadngun shapoh khyndew namar ba ka jingiatip lem ka la pynrem jur ia ki. I men-kmie tang ban shu kyrtep eit-miaw bad ban nym pynpaw ia kata ka jingkynduh jong ki, i la ong - "To ia

sneng ma phi sa ia u 'riew saitlah," bad baroh arngut shi tymmen ki la ieng joit ban leit thiah noh da ka jingiamrem bad jingsngew kynduh kaba la shai.

KI JINGSNENG BAD KI KAM JONG NGI BARABOR AI BA KIN IA PYLLA BHA.

(Ne)

KI KTIEN SHYMPRONG KI LONG KI-BA MA BAD KIM JU SEISOH SATIA.

———

KA BYNTA — II
(*KI ESE*)

1 - BALEI KHAMBUN NA KI NONGKYNDONG KI SAH BIEIJ.

Bun bun na ki Nongkyndong, khamtam ha ki por mynshwa, ym ju kham don koit kiba nang bastad. Paidbah hi na ki, ki long kiba dum bad ba bieit. Kham bun ruh napdeng jong ki, ki bym nang wat tang ban thoh ia la ka kyrteng ruh. Don pat kiba shu leit skul tang ban nang ban thoh ne pule shithi bad ban soi kyrteng. Kim niewkor eh ia ka jingstad bad kim sngewthuh ruh haduh katno ka kordor kata ka jingstad. Kine khyndiat ki long ki daw jong ka jingsah bieij jong ki :-

Don katto katne na ki khynnah kiba proh bad badon sap ha ki lain bapher bapher. Hynrei la shu dkhat jubor noh ia kata ka sap bad ka jingthrang jong ki tang namar ba ki kmie ki kpa jong ki, ki long kiba duk ba shitom than bad ki bym don lad don lynti da kumwei pat ban pynnang pynstad ia la ki khun. Dei tang da ka byla sngi kaba shu biang ia ki ban bam rwing. Kumta ki bapli ki khun ki hap ban pyndkut noh ia la ki jingpule.

Kaba ar, ki skul pdeng bad ki skul heh ki don sha jngai na la shnong, ha kaba ki hap ban leit shong leit sah syndon shato katba ki dang pule. Ka long kaba eh ia ki ban leit rwing ha ka lynti kaba jngai bad ba ma.

Kane ka la pynlong ia ki kmie ki kpa ban shem jingeh ha kaba phah skul ia la ki khun. Ban leit rwing ruh ym long ; la yn pynshong pynsah syndon shato ruh, ka jingeh ka long ba kim lah ban khlad bam ar khlad, haba ka jingioh jong ki pat ka long kaba rit. Lada kin ia bam lang hajuh dang long ban thawlad kumno kumno ruh.

Kaba lai, don ruh katto katne ki kmie ki kpa, kiba don ba em pynban ki bynnud ban phah skul ia la ki khun. Ki kwah ban pynmyntoi ei ha ka trei ka ktah khamtam ha ka rep ka riang. Ki da sngewba kaba phah skul ka long kaba ktah wat ia ka ioh ka kot jong ki, ha ka jaka ban trei la ka kam ka jam, ki la hap ban shu lap miet sngi baroh shi sngi sha skul. Ki sngew ba ka long ka jingduh kaba khraw ha ka shisnem shi snem. Ki ong ruh ba kiba leit skul ki long kiba bampap bad kiba la shu shah bysa kum ki sniang.

Kaba saw, katto katne pat na kito ki kmie ki kpa kiba don ba kot bad kiba da thrang eh ia la ki khun ki kti ba kin nang kin stad ; pynban kim don pat kata ka bor bansngewthuh ia ka jingmyntoi bad ka jingkordor jong ka pule ka puthi ne ka leit skul.

Kaba khatduh, kumba la ong ba wat ki kmie ki kpa ruh ki long kiba dang dum dang bieij. Kham bun na ki, ki la shu shah pynbieij ha kito ki khun ki bym kwah leit skul, da kaba ki ai daw da ki nia dkoh suda, haduh ba ki kmie ki kpa kim banse ban hap kohnguh kdur ha ki ktien jali jaum jong ki khun.

Kine ki long tang khyndiat tylli ki mat ia kiba la pynlong ia ngi ki nongkyndong ban sah dum sah bieij ei. Kumta la donkam shibun ki jingkyrsiew bad ki jingpynsngewthuh ia ki, shaphang ka jingkordor jong ka jingstad, bad kumno ba ka rah ruh ia ka long briew man briew jong ngi, ynda jia ba ngi la nang la stad kaba ha kajuh ka por ka rah ruh ia ka burom bad ka kyrdan jong ka ri bad ka jait bynriew hi baroh kawei.

---

2. KA SPAH KA LAH BAN LEIT KA NAM TE KA SAH.

Ka Spah kam long eiei hynrei ka shu long tang ka nongiarap lem ia ki briew, kiba nang ban pyndon kam ne pyntrei kam ia ka. Ka Spah ka trei ia la ki kam ba bha baroh, kata lada ngi nang ban pyntrei kam hok ia ka. Pynban, ka long ruh ka Nongshun bad ka nongpynjot kaba shyrkhei tam ia ka jingim jong u briew u bym nang ban pyntrei kam ia ka ! Ka long ruh ka nongpyntyrsiang ia kito kiba lui lui bad kiba duk haba kim nang ban pyndonkam hok ia ka. Ka spah ka leit ka wan kum ka sngi bad ka miet. Ka lah ban wan ha kano kano ka por bad ka lah ruh ban leit ha kano kano ka por kaba ngim tip bad khmih lynti ia ka kumta. Ngim lah ban tip ne iohi lypa ia ka jingleit jingwan jong ka. Ka wan kum u nongtuh bad ka leit kum ka 'erlangthari ne ka umsaw. Ngim tip

ruh shano kan leit bad hangno kan shong. U briew mynta u lah ban long uba riewspah bad uba khraw, uba shong ha ki paki ki dulan ba itynnat ha la ki khor ki khriam, ki shakri shakor parum pareh. La shai pat! Mano ba tip? Un dang shong, un dang don? Ym don ba lah ban ai ia ka jubab kaba biang thik, lane u briew uba duk ksew hato un iai long kumta junom? Ne un kylla riewspah? Ngim lah ban ong wat ia kata ruh. Kumta ka spah ka lah ban leit ban wan katba ka mon ha kano kano ka por katba ka sngewbit. Namarkata, ka spah, kamlong kaba im ne ba neh junom.

Mynta ngin phai khyndiat sha ka liang ka Nam bad ka Burom pat, ia kaba ki briew ki lah ban ioh. Ka Nam wei shisien ba u briew ne ka briew ki la ioh, kam ju duh noh ne leit noh na u ne na ka long ryngieng jong ki wat hadien ba ki la iap ruh. Namarba ka Nam bad ka Burom kam ju iap lano lano ruh, hynrei ka iai sah bad ka iai im junom. Ka lyer jong ka Nam ka iai beh bad iai kyrsoi barabor wat lada ki la iap ruh.

Don ar jait ki Nam ha u/ne ka briew, bad kita ki long :—

(1) Ka Nam ba bha bad ka Burom (2) Ka Nam sniew bad ka Jahburom.

(1) *Ka Nam babha bad ka Burom* :— Ia kane la ju ai tang ha kito ki briew kiba lah ban kamai ia ka hok, la ha ka ktien ka thylliej, ki kam ki jam ne ha kano kano ka liang. Kane ka Nam kam ju niew shiliang khmat ia u barit

ne uba khraw, uba riewspah ne uba duk, uba bieit ne uba stad. Baroh ka kdup bad ka pdiang sngewbha lang ia ki. Ka long kaba im bad iai neh junom. Ka iai phuh bad suhsieng wat hadien ba ngi la iap ruh. Ka lyer ka suhsieng wat hadien ba ngi la iap ruh, ka iai beh jem jai sha kylleng sawdong bad ka pyndap tang da ka jingsma iwbih kat sha ba ka iaid, kat sha ba ka shang. Kham niar ba kan dam ne jah noh na u briew uba la ioh ia ka.

(2) *Ka Namsniew bad ka Jahhurom* :— Kane ruh kam ju jah ne dam noh kat ha kiba la ioh ia ka, wat ia uba rit ne uba khraw, uba bieij ne stad shisien ba ki la pan kwah ia ka. Ka lyer jong ka, ka iai beh shaduh ki thliew ki syar ki riat ki ram ne wat lada ngin phet rieh shaduh ki niamra ba jylliew bad ba dum tam jong ka ramew ruh, pynban hangta ka khmat jong ka, ka thud bad ka lap ia ki. Kumta ngim lah shuh ban pyllait ia ka, shisien ba ngi la ioh.

Kine ar tylli ki long ki Nam ia kiba u briew u lah ban ioh na kane ka pyrthei. Kim ju duh ne dam noh wat hadien ba ngi la iap ruh, ki iai sah bad iai beh kylleng sawdong. Ka spah pat, ka lah ban wan ka lah ban jah ne dam noh tang shibit por, lada ngim nang ban teh lakam ia ka.

---

3 - KI DAK KI SHIN.

(a) *U Maw Pukir.*

Une u dei u maw uba la don la slem bah harud ka Umiam Mawphlang, hajan ka 'Wei Besi. U dang iai sah haduh kat kine ki sngi mynta. U don sha ka liang ka Hima u Sordar Laitkroh,

U Long syriem kum i kynja mawbynna. U jrong kumba ar phut ei ei. Um dei uba da thung ne sieh dano dano, hynrei uba la don hi hangta naduh ki por hyndai.

Ha une u maw la ong ba ha ki por barim ba jah la kumba shispah snem mynshwa, man ka por U Pukir Blei u la ju wan ban knia halor jong u; bad u da wah ia la u luta katba u dang dem khohsiew ban knia ha trai uta u Maw. Hadien hadien pat ym kham ju iohi koit ia uta u pukir ba un wan leh kumba mynshwa. Kumta ia uta u Maw la khot kyrteng da u Mawpukir.

Ka jingphylla kaba ngi shem da ka jingdon une u maw ka long :- Ha ka por lyiur, ha u bnai jylliew, haba slap jur bha ka bneng bad ka wah ka heh ka da tap lut ia ki phlang ki kynbat ki dieng ki siej, wat ki pynthor ki hali kiba harud wah ruh ; pynban lada ka um ka heh katno katno ruh, kam ju lah ban tap ia une u maw. Ha ka jingshisha une u maw um shym long uba da jrong kumba la ong, hynrei u dei ban paw hi la kumno kumno saw ne san inshi sha jrong.

Ki tymmen ki ju ngeit ba lada ka um ka lah ban tap lut ia une u maw, kata ka 'nemsniew ba jur bad ba shyrkhei ka lah ban jia shen ha kano kano ka snem. Hynrei ym kham ju jia koit ba ka um kan tap ia u. Lait tang myn sawphew ne sanphew snem mynshwa ha kaba ka um ka la tap ia une u Maw bad la iathuh da ki tymmen ba ka 'nem sniew kaba jur ka la wan jia. Naduhkata haduh mynta ym ju iohsngew shuh ban tyllep um ia u.

(*b*) *U Maw Bnai.*

Une u don ha ka ilaka u Sordar Swer jong ka Hima u Syiem Sohra. U don harud surok thymmai ban leit sha Mawrah-Kongthong, kaba kumba laiphew kilo meter na Shillong. U Pyllun shaltuin, bad hamar pdeng ka don ka dur jong U Bnai bad iwei i dak iong hapdeng.

Mynta um don shuh ha ka jaka kaba mynshwa, namar ba la pynkynriah ia u da ki briew, kham sharum na ka jaka ba u don. Ki la pyrshang ruh ban pynpait ia u, hynrei la ong ba ki la shem jingeh shibun bad kim shym la lah hi ruh.

Kham mynshwa, la don ruh kiba la pyrshang ban shtah ia ita i dur Bnai haduh ban da long thliew lhong bad pynsniew ia kata ka dur Bnai. Pynban hadien katto katne por ba ki briew ki la klet ia u. Ynda ki la poi kynmaw peit pat hadien ki la shem ba une u maw u la dap doh bad ita i dur Bnai i la paw biang.

(c) Ka Dienjat ba shipruh tam

Kawei ka dienjat kaba don ha ka Shnong Mawrah, ka long kaba syriem kum ka dienjat briew hi. Ki sympriah jong ka kiba kat ka tyllong riewhadem ka shympriah jat kmie lei lei ka heh la kat u maw jingshohkhun. Ka lynter jong ka lymmen kjat baroh kawei ka don kumba shipruh tam. Ka pyngkiang jong ka, ka long la kumno kumno kumba shitda tam.

Kine ki paw halor ki mawsiang, ha kaba ki don kumba shiphew ne khat-arjur ei ha ka jingjngai kaba phra ne shiphew phut na kawei ka jur sha kawei pat. Imat kumba uta u jingthaw u thew la ka lynti shathie na Shnong ; kat kum kita ki dien kiba paw. Ia kaba sdang bad kaba kut pat ym tip thikna namar i mat na ka lynti ba u wan, u iaid na ka khyndew bad ka lynti ba u leit ruh ka dei sha ka khyndew. Lait tang ha ita khyndiat i mawsiang ba u leit dei iaid, ba kita ki dak ki shin ki dang paw. Ha kine ki khyndiat snem ki la nangdam noh namar ba iaid eh ki briew bad ki jingri jingdup.

Ka long kaba sngewtynnat bad sngewsarong ba ki dak ki shin kiba kum kine ki dang don hi ha ka ri jong ngi, wat sha ki jaka kiba ngim tip bad khmih lynti mynno mynno ruh. Kumta la sngewdon kam ba ia kum kine ki dak ki shin ba phylla la dei ban ri bad sumar bha. Dei kine, ki ban pynphuh pynphieng, pyndonnam bad pynriewspah ia ka ri jong ngi ha ka liang ka jingstad u hyndai lyngba kine ki dak kiba paw shynna ha sawdong ka mariang.

4 - KA JINGHIAR KA KHAII U KHUN KHASI KHARA

Mynba dang kynthong kane ka pyrthei, ki briew ki dang ia kren bad ia leh hok. U Blei Trai Kynrad ruh u dang kyrkhu kyrhai ia ki briew ha ka liang ka spah ka phew, ka trei ka ktah, ka khaii ka pateng bad ha man la ki kam ki duk baroh. Kat kaba ki leh ka long ryngkat da ka jingiarap bad kyrkhu jong U. Kham niar ch ba ki briew kin thok kin thak, kin tuh kin thiem ne ba kin kren ki ktien sniew ktien smeh. Ym kham shem koit ruh ba ki briew kin don ka mynsiem bishni pihuin para briew hynrei ki im parum pareh kum shipara. Barabor ruh ki im sngi ban kamai bad kren tang ia ka hok, ki da bat pyrkhing ruh ia la ka juban lak.

Dei ha kane ka por, ruh ba kane ka ri jongngi ka dang riewspah bha ha ka liang ka spah ka phew, ka khaii ka pateng, ka rep ka riang bad ki tiar ki tar shlem ba bun jait. Ha kane ka por ki Nongkhaii khasi jongngi, ki ju shalan ia ki jait tiar ba bun jait kum u Nar, ka jain, ka rnong, u soh u pai, u kwai u tympew bad kiwei kiwei de sha ri dkhar. Ka ri jongngi ka long ka ri kaba khlain bha ha ka liang ka rep ka riang, ka khaii ka pateng bad bun kiwei pat ki jait kam. Bun bah ki jait tiar jait tar, ka bam ka dih lah ban ioh nangne. Wat ka ri jingri ruh ka dei kawei na ki Ri kiba paw eh ha kito ki por. Baroh ki briew ki im ha ka suk ka sain bad ha ka kmen ka sngewbha. Dei ruh na kane ka daw ba ka Ri jongngi ka khring bad pynjaw-

dud ia ki briew baroh kiba na kiwei pat ki jaka ban wan tur ban ioh jaka rich ha kane ka Ri jongngi. Nangta ban ia knich ban lum spah pyrshah ia ki khun trai Ri jongngi.

Katba ki sngi ki snem ki nangiaid bad mareh stet, na kawei ka por sha kawei pat, ki jingmut jingpyrkhat jong ki briew ruh ki la nang kylla bad iai kylla. Bun ruh ki briew kiba ju mlien ia lade ha ka khaii ka pateng, ka rep ka riang bad ka ri jingri ki la nang kynran dien trai noh bad ki la nang klet noh ia ki kam shakri briew ba pher ba pher. Kane ka la nang pynlong ia ka Ri jongngi ban nang-hiar nanghiar arsut ha ka liang ka khaii ka pateng, ka rep ka riang, hooid wat ha ka ri jingri ruh kumjuh. Da kane ka rukom, la nang pynshlur pynshlur ia kiwei pat ki jait bynriew ba pher ba kin wan tur sha kane ka Ri jongngi ban shim kabu ha ki liang trei kam baroh, ia kiba ki khun trai Ri ki la ieh bad klet ; kum ka nuksa. :-

Ki Kam khuti :- Ia kane ka kam la wan trei da ki briew kiba shai khmat bad iohi jngai. Naduh Nepal ki wan ban kynrup stet ban ioh jaka rich hangne ha Ri jong ngi da kaba sdang ia ka kam ri jingri ; khamtam ha kaba ri ia ki 'si khem dud kiba long ka spah bah ba kongsan jong ka Ri. Dei ma ki, kiba bat bad sam dud mynta ia ka Ri jongngi baroh kawei. Lada kim ai dud ma ki ngim lah ban ioh dud nangno nangno ruh, wat lada ki buh ha ka dor kaba sngang ia ka dud sniew kaba ngim banse ban shim. Na ka jingjaipdeh jongngi hi ngim banse ban shim kat

kaba ai ei. Kane ka pynpaw shai kdar ba ngim shym ieit hok ia la ka kam ha kaba ki long shwa ki la ieh bad pruid lynti ia ngi.

Ka Khaii Pateng :- Bun kiwei pat ki jait byn. riew ba pher kum ki khar kaia na Rajasthan, West Bengal bad na kiwei kiwei pat ki jaka, ki iohi ia ka juh ka kabu ha ka khaii ka pateng ia kaba la jubat da ki khun trai ri mynno mynno. Katba mynta pat ka la nang troin nang troin, katba nangmih ki sngi. Kumta da ka jingsngewskhem jingmut ki wan ban bteng ei ia ka kam. Mynta ki la man roi bad riewspah shibun eh bad ki la long ki nongbat kynti ia ka kam khaii pateng ba ratbah jong ka ri jong ngi. Mynta lada khlem ma ki tang u khaw ruh ngin nym ioh, kumta ngi hap nguh syiem ia ki. Ynda haba ngi la iohi mynta ia kane ngi shla da kaba kyrtiang dien trai wat la ngi shem shibun ki jingeh ban sdang thymmai pat ia ka.

Ki Sengbhalang :- Lyngba jong kine ki Seng ngi lah ban pyntrei kam ia ka khaii ka pateng jong ngi ha ka kyrdan kaba kham hajrong, da kaba ngi ia synrop lang bun ngut ban pynieng tang ia kawei ka Seng. Hynrei kum ha kine ki kam pat ngim don ka jingia shaniah bad iatrei lang iwei bad iwei. Na kane ka daw ba ka khaii ka pateng jangngi ka la nang hiar noh ia la ka dor jong ka ha kane ka Ri jongngi ha ka pateng kaba mynta.

Ym don jingbei pisa kaba biang :- Bun pat kiba la kyndit thiah na ka jingkynoi jong ka ramia,

hadien ba la peitmat bad kyndit bynriew ki la sdang ban shimti biang ia la ka khaii ka pateng bad ia kiwei de ki kam. Kam long kaba jem khamtam ha ba ka ktah ia ka pla. Kumta ha ka jingkut lad kim banse ban shu hun noh kumto. Kane ruh kadei kawei na ki daw kiba pynlong diengpynkiang ia ka khaii ka pateng jong ki khun khasi pnar ha kane ka Ri jongngi.

Ki nongkhaii kiba kham heh kim don ka jingiatrei lang bad ki nong khaii ba khamrit :- Bun na ki nongkhaii kiba kham riewspah bad kham heh, kim don ka mynsiem jingiatrei lang bad kiba kham duk, ha kaba ai lad ai lynti ne ai seng ai dang lem, khnang ba ki para khun Khasi-Pnar kin nang kiew irat shajrong ha kaba ki lah ban khang-lad ia ki nong khaii nongwei. Hynrei, imat kumba ym don jingiashaniah iwei ia iwei kum ki para-doh para-snam ba shisha. Khyndiat mynta ngin phai sha kiwei pat ki jait bynriew kumno ba ki iarap ia la ki paradoh-parasnam la jong : Haba ngi peit ia ki Khar Kaia, ngin shem ba lada u 'A' u long uwei na ki nongkhaii ba heh tam na ka jait jong ki, u 'B' pat uba dei hi na ka juh ka jait ne ka shnong ka thaw, un iarap khlem tyngkai haduh ba tang hapdeng katto katne snem u la kylla long u nongkhaii uba ratbah, namar ba u 'A' u ai ia u ka bai seng bai dang, ka buit ka bor baroh, haduh ba un da lah ban ieng ha la ki kjat. Dei ha kane ka por ba u 'B' u sa siew noh ia ka nongkylliang ia kaba u 'A' u la kheng ia u. Hynrei kaba kum kane, kam don ha ngi. Hato ngi ia shaniah? Lane nga long ma uba ki lah

ban shadiah? Kine ki long ki daw jong ka jinghiar dor ka khaii ka pateng bad ka ioh ka kot jong ngi.

Ki nongkhaii kiba khamheh ki khniot bein ia ki barit :- Hangne ruh ngin iohi ba ki nongkhaii kiba kham heh kumno ki khniot bein ia ki nongkhaii kiba khamrit da kaba ki thied tat ia ki mar na ki, haduh ba la jan ym lait shuh sa ka bai kit bai bah ruh. Ha ka jingshisha la dei ban pyrkhat bad pynim lem ia kiba pli, khnang ba kin ia mau shlur ha la ka kam. Hato kane kam dei kawei na ki daw ka jinghiar dor ka khaii pateng jong ngi ?

Ki nongkhaii kiba heh kim ai jingkyrshan lem ia ki nongkhaii ki barit :- Kumba la ong sha khmat ba ki nongkhaii khasi-pnar jong ngi kim don kata ka mynsiem iarap lem ne ia kyrshan lem ia la ki nongkhaii kiba kham duk. Na kane ka daw kein, kasa wallam ia ka jingtroin noh ka khaii ka pateng jong ngi bad ka nang ai lad bad pynshlur ia kiwei pat ki jait bynriew ban nang pynbun bad pynheh ia ka khaii ka pateng hangne ha ka Ri jongngi.

Don kiba ai jingiarap pat da ka dor sut kaba heh :- Don pat kiba iarap lem ha kaba ai kheng ia ki nong khaii kiba duk ryngkat bad ka sut ka syntiew kaba heh. Kane ka nang pynshitom shuh shuh ia ki namar kat kaba ki ioh ki la dei ban siew noh pat sha ki .... ka sut, da kane la khniot bein ia kiba pli bad la nang pynriewspah ia ki nong airam.

Eim don ka jingieit bad niewkor ia la ki para doh

para snam :- Bun bun na ngi, ngim don kata ka jingieit ba shisha ia la ki para doh para snam la jong. Ngi set ia la ki shkor bad khapbrip ia la ki khmat ban nym iohsngew ne iohi ia ka jingud bad jingjynjar jong ki.

Ngim ieit ia la ka Ri :- Kane baroh, ka paw shai kdar ba ngim ieit ia la ka Ri bad ia ki paradoh parasnam, kumta ka sa wan ka jinghiar ha ka khaii ka pateng.

Ki khwan myntoi :- Bun na ngi, ngi ialeh kumno ban khring tang sha la ka met wat lada kiwei kin iap ruh kam pher. Kumta da kane, ka wan rah ia ka jinghiar dor ha ka khaii ka pateng ka jait bynriew jongngi.

La die ha ka dor kaba heh :- Shibun bah ki Nongkhaii jongngi ki ialeh katba lah ban khniot ia ka dor ki mar ba ki thied bad ruh ha ka juh ka por ki ialeh ban pynkiew katba lah ia ki mar ba ki die khamtam lada ki ioh ha ki khep ki khep, ki kabu bha bad leh sarong ; kaba shipiah ki khein shi-tyngka. Hynrei ym banse ban thied, ryngkat bad ka jingdom ka jinging. Da kane la pynisih ia kiba bun bad ka poi haduh u pud ba lada ki pynhiar shi-suka ia ka mar kaba shi-tyngka ruh kim treh shuh.

Ki Nongthied ki phet sha kiwei pat ki jaid bynriew :- Kumba la ong haneng ba don ki por ki por ba ki kabu shaba palat, kane ka pyndom pynbitar ia ki paradoh-parasnam kiba wan thied bad pynlong ia ki ba kin her bad leit thied na ki khyllah jait wat la kham jngai namar ba ioh ha ka dor kaba bit. Haba ki para-doh para-

snam ki la isih, te kumta ruh ka khaii ka pateng ka kylla lieng bad nangtroin bad ha juh ka por ka long kumba nang pynshlur pynban ia ki mynder.

Riewspah ki *Mynder*:- Haba baroh baroh ki nongdie nongthied ki la ia beh satang sha ki mynder bad kila tieng ia la ki para-doh-para-snam, kumta la pynriewspah bad pynsngaid ei ia u nongwei shisngi bad la nang pynhiar pat ia la ki jong.

Kitei baroh ba la ong haneng, ki long ki daw jong ka jinghiar dor bad troin noh ha ka khaii ka pateng u khun Khasi-Pnar mynta, ia kaba la pynrasong shisien da ki kpa tymmen jong ngi mynnor.

Khnangba ngi lah ban pynim pat ia ki baroh khamtam ia ka rep ka riang bad ka ri jingri ka long (a) ba ngi dei ban shimti biang ha lade ia ka kam ri jingri, namar dei kane kaba long kawei na kiba kongsan tam na ki mar khaii jong ngi. Ban leh ia kane donkam ka jingkit khlieh ba kyrpang jong iwei pa iwei shi met-shimet. (b) Ban sdang thymmai sa shisien ia la ka khaii ka pateng da ki paradoh-para-snam la jong. Da kane ka rukom kan kyntiew pat ia ka khaii jong ngi sha jrong bad nang pynthanda ia kiwei pat ki mynder. Ha kajuh ka por kan pyntieng koh tyngpan ia ki mynder haba ki iohi ba ia ka khaii ka pateng la bat sa shisien pat da la ki jong ki trai muluk ki trai jaka. (k) La kumno kumno la dei ban seng shibun ki Seng bha lang, namar bun na ki khun khasi Pnar jongngi ki long kiba kham duk. Kan long kaba shitom

shibun eh ia ki marwei shimet ban sdang ia kane ka kam, hynrei tang lyngba jong kine ki Seng bad ka jing-ia-synrop-lang jong ki katto katne ngut, khnang ba kan kham heh ka kheng, ha kaba ki lah ban pyntrei kam wat ia ki kam khaii kiba heh katno katno ruh (d) Dei ban don ruh shibun ki tnat ai jingiarap pisa na ka liang ka sorkar sha ki thain Nongkyndong baroh, khnang ba ki Nongrep ki Nongri jingri bad ki Nongknaii kin ioh lad ban pyntrei kam bha ia la ki buit ki sap trei-kam bapher bapher (e) La sngew donkam ruh ba kito ki nongkhaii kiba kham heh kin iatrei ryngkat ryngkat bad ki mahajon rit, ha kaba nang ia kyrshan mar mata lem wat ha ka liang ka pisa ruh haba donkam, ym ba kin niew bein ia ki para nongkhaii trai Ri wat la ki long kiba kham duk ruh, hynrei ban ai jingiarap lem ia ki ha ka dor kaba bit bad ka por kaba kylluid.

---

5. KA BOR JINGSNIEW U KHAWIANG.

Ka kyiad ka dei kawei na ki jingsniew ba sniew tam ia u briew. Wei u briew uba la mad ia ka, um lah shuh ban lait na ka, bad u la dei ban long u mraw jong ka baroh shi rta ; khyndiat ngut eh kiba lah ban dang lait na ki tyrsim jong ka. Ha kawei ka liang, ia ka kyiad, ngi lah ban ong ba ka dei ka kmie nongpynjot.

Ka jinghiran :- Kham-niar ba u Nongdih un im pahuh pahai. Bun hi na ki, ki long kum ki mrad. Um tip shuh ia ka kdang ka thngan

jong ki khun ki kti, u klet ruh shipor wat ia la ka iing ka sem katba u dang don ha iing die kyiad, tangba u la mujia ia lade shimet. Kane ka wallam ia ka jingkyrduh kyrtan ha iing ha sem bad ka wallam ruh ia ka jingiapait ia-pra ha pdeng shi iing shi sem bad kumjuh ruh wat para-lok-parajor.

K*a jingsarong bad hanga-mei* :- Bun bun na ki Nongdih ki sngew ialade kat u Hati ne kat u khla u thlen. Ki sngew ba ym don shuh lait na ki, la ha ka bor, ka buit ne jingnang jingstad ruh. Ki sngewkhlain, tip lut, stad-lut bad bianglut nadong-shadong. Kaei ba ki, ki kren, ne leh ka long kaba bha bad ba biang lut nadong shadong.

K*a jingiaynad* :- Haba la sngewstad lut, tip-lut, bianglut khlem pep ruh ka jingiakynad kan mih hapdeng jong ki bad kumjuh ruh ia ki lok-ki jor ba-iaid-baieng : haba kumta khlem pep kan poi sha ka ia-shoh ia-dat bad wat sha ka iap ruh haba la palat than.

K*a jingiapait-ia-pra* :- Haba la kut ka ia-shoh ia dat, ka bud dien sia ka jingiapait ia pra hapdeng para-lok parajor, para marjan-marpa, shi-iing-shisem, ha ka imlang-sahlang bad kum-ta ter ter. Ym don shuh ki ban ieit ne burom ia kum uta u briew : hynrei kat shaba u iaid ba-roh satang ki khmat kynriang bad ki ktien har-rukom kin kren shaphang jong u.

K*a jinghiardor ka longbriew-manbriew* :- Kaba khatduh eh haba la kut kitei baroh, bad

haba la niew bein da baroh, te hangno pat kata ka dor jong ka longbriew-manbriew, ka dang shongsbai ? Baroh ki la sep bad jah noh bad ngi la shu kylla 'riewkai ei kha-ma-kha.

Haba ngi tip ba ka kyiad ka dei ka lynti sha ka jingjot, pynban baroh baroh pat ngi ia beh bad ikwah ban dih ia ka. Khlem da ioh ban m·d ia ka, iinat kumba ka bam ruh ym lah pynrung. Hato kane kam long ka pop, namarba ngi leh ia kaei kaei kaba ngi la tip pyrshah ba ka dei kaba sniew ? Na ki nong·ih hi, lada ngin kylli shaphang ka jingsniew jong ka kyiad, baroh kin ong bad iathuh khambha shaphang ka jingsniew jong ka bad kumno ba ka bor ba sniew ka trei ia kito kiba dih ia ka. Hynrei balei pat dang bun kiba dih ia ka. Ka daw ka long ba dang don ki nongshet............; Kumta ruh dang bun ki nongdih. Ka Nongshet hi ka dei kawei na ki daw jong ka jingpynjot ei ia kiba lui lui bad kiba bieij. Ka pynjot pynpra ia ka long-iinglong-sem jong kito kiba ju ia shong suk. Ka long ruh kawei na ki daw jong ka jingkyrduh ha ka longiing-longsem bad ha ka Ri bad ka jaitbynriew baroh kawei. Mynta, lada ym don ba shet shuh, hato ka nongdie kan die ia ei ? Haba ym don ba die shuh, u Nongdih un ioh shuh nangno ? Hato haba kumta ym la bun uban shah kyiad ? Hynrei ngim dei pat ban klet ba ki Nongsynshar ha ki Hima ha ki ilaka bad ha ka jylla, ki long ruh ka daw kum ki Nongai jingbit. Namarkata, da ka jingiatrei lang baroh ngi lah da kaba suk ban khang khyrdep ia kane ka jingsniew kaba la pynjot ia ki Samla bad ki iing ki

sem kum ki shlem ki ban sain dur ia ki khun ki kti jong ka lawei. Phi tharai ba kane kam dei kawei na ki jingkylla ba khraw bad ka ban rah ia ka kyrdan jong ka baroh kawei ?

Ka jingshet kyiad ka pynduna wat ia ka bam ka dih ha ka Ri baroh kawei. Kawei ka jing shet kyiad kan shet shi sngi kat ban bam kawei ka Nongrit shi taiew. Te lada bun tylli ki jing shet kyiad kin don, hato kam la ktah ia ka jingkyrduh kyrtan bad ia ka jingkiew dor jong u khaw ha ka Ri ? Namarkat, ka kyiad ka long ka daw jong ka jingkyrduh ha ka Ri.

Da kumno ngin leh ban thawlad ban beh raimaw raidieng ia kane ka jingsniew bad ka bih ba shyrkhei tam ? Kaba nyngkong, ka long ban pynduh lut ia ki jaka Shet kyiad baroh ha ka Ri. Ka long ka pop ia ka Sorkar lada kan kem ia ki Nongdih kiba buaid kiba iaid ha lynti syngkien, namar uei te haba la mlien uba lah khlem da rung ban mad, haba dang don ba die ba shet. Hynrei haba la dep pynduh shuwa ia ki jaka shet kyiad baroh, ba kumta ruh ka Nongdie kam ioh shuh ban die. Dei ha kata ka por ba lada lap ia uno uno u nong-dih la don hok ban kem bad ban pynshitom ia u, bad u dei ruh ban leit ialam ia ka jaka na kaba u la ioh ia ka. Hangta te ngin sa lah ban pynduh dyngkhong ia kane ka jingsniew.

Kaba ar :- Ka Sorkar kan kheinduh ia ki jingmyntoi baroh, da kaba ka ioh khajna na ki Nongshet, tang ban bha ka Ri bad ka jait bynriew.

Kaba lai :- Ki Samla shong skul baroh kin ia trei lang ryngkat bad ki Seng bhalang bad Seng Pynduh kiad ; khnang ba ka Ri bad ka jait bynriew kan bha bad pahuh hai.

Dei kane ka lad ba ngi lah ban beh noh ia kane ka jingsniew na ka Ri bad dei hangta ba kane ka Ri jongngi, sa shisien pat kan sa phuh bad itynnai kum kata ka Ri tipbriew tipblei ha kaba ngi lah ban khot syndon ia ka. Dei hangta ruh ba sa shisien kane ka Ri jongngi kan ioh pat ia ka nam "Ka Ri Shongblei".

---

6 - DANG DUNA SHIBUN KA THOH KA TAR KHASI.

Ym lah ban len ba ka Khasi Literature ia mynta hi ka la nangkiew bad nangroi haba ia nujor bad ki por ba rim ba la leit noh. Pynban ka dang duna shibun eh haba ia-nujor bad kiwei kiwei pat ki jait ktien. Kiwei pat ki jait ktien ki la kiew bad nangkiew bad mynta ki la poi shaduh ka kyrdan ba dap pura bha ha ka rynieng ryniot, ka dur ka dar, ka rong ka rup bad kumta ter ter. Man la ka por ki Nongthoh ba pawnam ki iai mih ban kyntiew ia la ka thoh ka tar shaphrang bad ha la ki dur ki dar ba pher, ki da pynkup ia ki rong ki rup ba thymmai ia la ka ktien ha ki rukom thoh rukom tar ba pher. Baroh ki rang samla bad 'thei samla kiba la ioh ia la ki sap ba pher na u Blei, ki pyndonkam hok

ia ki. Ki shim ia la ki kabu ha kaba pynphriang bad pynriewspah ia la ka ktien la jong. Khambun na ki, ki sngewtynnat ban pule ia la ki kot ba la thoh ha la ka ktien la jong ba la thoh da ki longshwa jong ki. Dei na kane ka daw ba ki ioh ban dih shibun ia ki umpohliew ka jingtip shaphang ka thoh ka tar la jong lyngba ki jingthoh barim jong ki kpa tymmen jong ki. Ki sngewba kam biang ia ki ba kin tip tang ia ka mynta, hynrei ia ka mynnor ruh lyngba jong ki jingthoh jingtar jong ki longsawa, ban ia nujor pat ia ka mynta bad ka mynnor khnang ba kin lah ban iaid ia ka lawei jong ka jongim jong ki.

Haba ngi phai pat sha la ka Ri bad ka jaitbynriew la jong ngi shem ba ka thoh ka tar khasi kam da kiew than haduh katta. Dang bun ki jingduna, ki at ki them, khohruh khohram, ki khlaw ki btap, bad bun ki phang ba dang dei ban trei bad ban prat ia kaba shu iehnoh shrah kumto ia ki kham mynshwa. Niar kiba shim ia kane kabu ban pyndep ia ka kam. Khambun na ki 'rang bad 'thei samla, ki tieng ban shimti ia kane ka kam namarba kim don kata ka jingshemphang ba janai. Balei kim sngewthuh ne shemphang bad balei ki tieng? Ka daw ka long ba :-

(1) Ka jingleh sting jong ki ha ka thoh ka pule ia la ka jong ka ktien. Khamniar ba u khynnah ne ka khynnah khasi kin ieit ia la ki kot khamtam lei lei ia ki kot khasi. Teng teng ki niewbein bad ki sngew ba ka long ka bym larkam bad ka bym don dor ei ei ban pynlut por, na

kane ka daw ba kim tip ia kiei kiei kiba kordor tam, ia kaei ba bubrieh bad bytep da ki long shwa jong ngi la sha ka pyrthei ne ha la ka ri la jong ruh.

(2) Bun na ki samla badon sap ba pher ba pher ha bun ki hang, pynban kim treh ban shim ia kata ka kabu lane ban pyntrei kam hok ia ki. Ki tieng bad shem jingeh namar ba kim don kata ka mon ban wad ban tih ia kiei kiei kiba ki kpa tymmen jong ngi ki la btep. Dei na kata ka daw ba bun na ki, ki kylla ng'ah bad ieh leh nohei ia la ki sap ki phong ba pher. Kim mon ban pynshitom ia lade wat tang khyndiat ruh hynrei ki jaipdeh ban iit bad thud khamtam ha ka ba pule kot. Kumta suki kane ka lam sha ka ka jingbthi bad jing bym don mon shuh ban leh ia kano kano da kaba pynshitom artat ia lade khyndiat ruh.

(3) Bun na ki khasi jongngi khamtam kito kiba ia kham nang kham stad ; kim da sngewtynnat eh ha ka pule kot khasi, kham bun hi na ki ki sngewtynnat ban pule ia kiwei pat ki kot ba la thoh ha kiwei kiwei pat ki ktien nongwei. Kane ka pynkylla sah bieij ia la ka ktien, bad pynhiar dor ia ka thoh ka tar khasi

(4) Ka jingbym don ka jingpynshlur ha ka pule khasi kham bun ha ki skul, kum ka *Khasi elective language*. Kane ka long kaba donkam eh : ia ki khynnah, hynrei la ai tang ha ki College. Ha ka jingshisha, ia kane la dei ban pynshlur bad pynmlien naduh ki skul, namar dei hangne ba ki khynnah ki dang lah ban thep

bad pynsngewthuh bha ia ki : ka daw ka long ba ha ki skul, ki khynnah skul ki dang long hapoh ka jingpyniaid jong ki Nonghikai. Baroh ki dang hap ban thied kot kumba la buh ha ki Course jong ki, la teh ruh ia ki ban pule, ban thoh. Baroh ki dei ban don la ki kot ki kot. Kumta haba la don ka kot la kwah hi ban pule bad wat ha skul ruh kim shah khlem da pule. Kane ka ialam sha ka jingieit bad kwah ban pule kot. Da kane ka lad kin kylla proh bad pynpyrkhat jylliew ia ki, ba ynda ki la poi ha ki College ruh kin lah da kaba suk ban pule ne thoh khasi ha ka rukom kaba dei. Khlem artatien ruh kin lah ban score marks kham sha jrong.

Hynrei mynta pat la ai khasi Elective language tang ha ki College, ha kaba ki student kim da salia ne suitniew shuh. Don na ki kiba shim Khasi Second Language hynrei don ruh ki bym shim. Lada ngin phai pat sha kito kiba shim ia ka Elective Language ruh kham bun na ki, ki bym don kot don sla bad bun ruh kiba wan klas tang ban ioh ialeh exsamin. Kim da salia eh ia kata ka thied kot namar bym don nongkylli ne nongmai ia ki, don ruh ki bym ju pule namar ba ym ju don nong pynpule. Kumta ki khynnah College hi ki la long kham halor bad ka jingpyrkhing ia ki ruh kam long shuh kum ha ki skul. Don ruh kiba ynda la jan eksamin ki sa pule kot namar ki ong sa ia ka kot khasi, pule tang shisien la lah. Hooid ki lah da kaba suk ban pule hynrei kaba eh ban shemphang. Kumta dei na kane ka daw ba ka

thoh ka tar khasi kam lah ban kiew stet kum kiwei pat ki jait ktien jong ka pyrthei, namar ba ngim tip ia kaei ba ngi pule bad hangno la pynshong nongrim ia ki.

Na kata ka daw, la idei ban nang pynbun shuh shuh ia ki kot khasi ban pule ha ki skul bad ki College. Ban ai lad ruh ia Khasi Elective Language naduh na ki skul khamtam ia ki High Skul khnang ba ki khynnah kin kham proh, bad kham shemphang ynda ki la poi ha ki College bad kan nym pynthait ne kan nym pynlong nongwei shuh ia ki ynda ki la poi wat ha ki College, namar ki la mlien bad ki la sngewtynnat lypa ban pule naduh na ki skul. Da kane ka rukom khlem pep kin sa mih shibun ki nongthoh bad ki nongpule khasi hadien habud bad ym artatien ba ka Khasi Literature kan kiew irat bad ia kynjoh shaphrang haduh ba kan da kot ha u pud ban ia ryngkat kyrdan wat bad kiwei pat ki ktien ha ka pyrthei. Dei ha kane ka por ba ka Ri bad ka jaitbynriew kan sa phuh sa phieng bad ia ryngkat kyrdan ha ki liang baroh bad kam long shuh kaba shah khniot bein ha ki wei pat ki jait ktien.

7. - U KUHIW ATNUD

La ngi duk ne riewspah, la ngi rit ne khraw lymne la ngi bieit ne stad, kane kawei ka jingmlien ba sniew imat ka iai shongkulai bad teh

lakam hi ia ngi barabor bad kata ka dei ka 'Atnud'. Ki don ki briew kiba la nang la stad kiba la kiew ha ka kyrdan bad ka burom, ia kiba ngi ju peit bad khmih lynti ia ki barabor ba kin long ki nongialam ha ki liang baroh, lyngba ka rukom im bad ka ktien ka thylliej jong ki kan long kaba lah ban tah dawai ban pynjem ne ban syrdep noh ia kane ka jingmlien-ba-sniew na ngi. Pynban ka long markhong-pong. Kham bun sien ngin shem ba kum kane ka ju shong bad thylleng pynban ha ngi kiba la nang la stad bad kiba la kiew sha ka kyrdan. Bunsien haba ngi peit sha kita ki duk ki toi, ki kup shliang, kiba bieit kiba thcm, ba haba ki kiew sha ka kyrdan bad ka burom lyngba ka jingtrei minot jong ki, ha kaba ki pyndon kam hok ia la ka sap ka phong, ia kaba u Blei Trai Kynrad u la ai ha uwei pa uwei ; ha la ki jong ki jong ki sap ba pher ba pher ia kiba ha ka jingshisha ngi la dei eh la kumno kumno ban sngewsarong bad ban pynshlur ia ki ha kaba ki lah ban iaid shaphrang. Pynban, ngi atnud bad ngi sngewbishni pakai pynban da kaba ong "Balei te da kum kine kin kiew shaphrang ?" Kumta barabor, ngi ialeh katba lah kumno ban pynbudnam sniew bad ban pynsniew ia ka long briew jong ki, la ka long ha kano kano ka dur bad ka rukom. ' Don kiba ngi shu kynnoh kynta da ki jingkawang ktieh tang ban pynbudnam sniew ia ki.

Kumba la ong ba, U Blei U la ai ha uwei pa uwei ia ka sap ka phong kaba biang. Dei uta uba pyndon kam hok ia ka ba un nangman

khraw ha la ka nam, hynrei uta u bym pyndonkam hok ia ka wat la u la long uba khraw katno katno ruh, kan poi ka por ha kaba un sa hap khop ialade bad un ngat ha kajuh ka shrip kaba u pynap ia kiwei. Ka don ka jingong - "U Blei u iarap ia kito kiba iarap ia lade," dei hangne ba ngin sngewthuh, ba uto uba don ka sap wat la iba rit eh ruh, pynban haba u, u trei shitom, khlem pep un man roi bad shymphang, ryngkat bad ka jingiarap lem U Blei.

Haba ngi iohi ia kane, ngi atnud bad ngi kynnoh ngi kynta, da ka jingbishni bad sngewrem ngi ong, "Kum uto ne kato kin nym poi kumno sha ka kyrdan haba ki ioh nangta nangta bad ba ki shu pyrthuh bud na kita kita," hynrei ngi klet noh ia ka tynrai jingshisha, ba U Blei u la dep ai lypa ia ka sap ka phong kaba biang ha man uwei pa kawei. Dei hangne ba uwei na ki Nongthoh ba pawkhmat jong kane ka juk "I Bah B.C. Jyrwa" u ju ong - "Ka sap ka dei hi ka sap, ym lah ban len ne ban ong da kuwei pat. Hynrei uta ne kata, ki bym ia ther bor bah ki nangklet bad nang tep pynban sha ki lhuh ia ka ki sap tynrai ia kiba U Trai Kynrad u la tynsat ha ki. "Namarkatata, ngi dei ban sngewthuh ba kaei ba kiwei ki leh ka dei ba ki da ther tyngeh bad sei bor bah ia la ka sap ia kaba U Trai kynrad u la ai ha ki. Hooid, ym lah ban len ba don ki briew ha kane ka pyrthei kiba wat la ki don sap ruh, ki salia ban pyndon kam ia ka, kumta, ki shu tam nangne nangtai tang ban pynkiew skong ia lade. Dei na kata ka daw ba ka nam bad ki kyrteng jong ki kam ju

im ne neh slem, ki long tang kum u lynning-eit ksew. Hynrei don pat ki briew kiba sngew ia lade la kum u Soh Aple jong ka Ri Kashmir kiba niew ia kiwei ba ki long tang kum ki soh-krap ia kiba ka tynrai jong ki, dei u Soh Tlang uba kthang bad ba la shu pynlong soh Apple jubor da kaba krap, Hynrei em, kane ruh ka long kaba bakla katta katta ban tharai soh krap ia kiwei bad u soh paka ia lade. Halor kane, i Bah B.C. Jyrwa i batai biang kumne - "La u long tang u phning tyrso uba rit, pynban u don ha u ia ka um phniang kaba kordor ia ka jait-bynriew." Kumta ngi shem ba wat la u ne ka briew kiba tlot bad kiba ym i myllai katno katno ruh, pynban ki don ia la ka bor bad ka dor ba rit ban pynpaw sha ka pyrthei.

Nangta shuh shuh i kylli - "Hato don ma kaba lah ban khang ia u ne ka 'riew satar, kiba don ka jingkut jingmut kaba khlain ?" I la pyn-jubab khnang ba ngin sngewthuh, - "Em, ym don dieng pyngkiang, ym don at ym don them, ym don khohruh khohram ia u ne ka 'riew ia ksaid," bad i ong ruh ba dei tang ki "riew Lili, uba kynran lypa shwa ban ia ai reng."

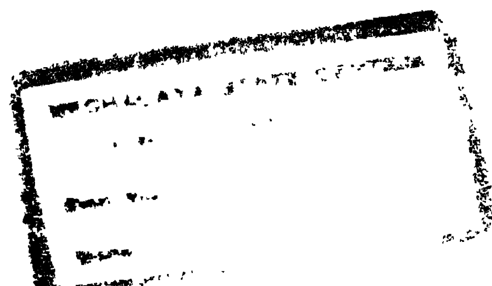
Kumta kane ka long kaba shisha, ba ym ju don kano kano ka eh ka shon, ki dieng pyng-kiang lane ki khohruh ki khohram kiba lah ban khanglad khang-lynti ia ki 'riew ia ksaid, hynrei tang ki 'riew li-li-pen-pen kiba kynran dien shwa ban mad ia ka kam.

Halor jong kine ki jingkren, nga sngew ban ong ba ngim dei ban don ka jingmut sniew ne

ban atnud ia kaei kaba kiwei ki leh. Wat lada ka long ka bym i suitkhai ruh. Namar wat lada i long tang i phngit i barit eh, pynban i don la ka bor bad ka dor ba phylla ban trei haba ngi, ngi ai lad ia i ba in nangsan bad nangheh, haba ngi, ngi nangpynshlur ba in long kumta. Hynrei lada ka long kaba khraw bad ba ratbah katno katno ruh, haba ngi khet bad pom noh kan nym iohlad ban pyiar ia la ki tnat bad ban sei ia la u soh uba thiang bad uba bang.

Kumta lada kum kine ki jait briew, wat la ki long kiba khraw spah, ka nam bad kiba la niew burom da ka pyrthei, hynrei ba don pat kane ka mynsiem nga nud ban ong ba ki long kum uta u "Sew Kuhiw" jong i babu Soso Tham uba ialade um lah ban leh, ia kiwei ruh um shah ne ailad ban leh.

Ki Kot da ujuh u Nongthoh

1. Ka Juban Ki Jingieit.
2. Ki Saimuka Na Diengkynthong.

Ki ban sa mih shen :—

1. Na Khriang ki Sairupa.
2. U 'Sai Ksiar Ka Jingieit.
   (Khamtam ia ki samla)

Ia kine ki Kot lah ban ioh na :—

1. Shillong Co-operative Marketing Society, Bara Bazar, Shillong. (Dukan I Bah Horen hajan Stand Taxi, Shillong).

2. Khasi Book Stall, Bara Bazar, Shillong. (Hajan Dukan U Pundit Khlieh Iew), bad na kiwei de ki dukan die kot.